

leikšlietu ministrija

HESTIA

AGAINST HUMAN TRAFFICKING

INIMKAUBANDUSE JA FIKTIIVSETE ABIELUDE ENNETAMINE: MULTIDISTSIPLINAARNE LAHENDUS (HESTIA)

KOOLITUSMATERJALID

Projekti "Inimkaubanduse ja fiktiivsete abielude ennetamine: multidistsiplinaarne lahendus (HESTIA)" rakendatakse Euroopa Liidu eriprogrammi "Kuritegevuse ennetamine ja selle vastu võitlemine" raames. Lepingu nr on HOME/2013/ISEC/AG/THB/400005845.

Projekti "Inimkaubanduse ja fiktiivsete abielude ennetamine: multidistsiplinaarne lahendus (HESTIA)" rakendatakse 1. jaanuarist 2015 kuni 31. detsembrini 2016.

Projekti eesmärk on luua ühine aruamine uuest ja üha enam esilekerkivast inimkaubanduse vormist, milleks on fiktiivsed abielud. Projekti jooksul töötatakse välja fiktiivsete abielude kui inimkaubanduse vormi definitsioon, mida seni Euroopa Liidus pole olnud ja algatatakse laialdane tegevusplaan nende ennetamiseks.

Projekti koordineerib Läti siseministeerium, projektpartnerid on varjupaik Turvamaja Lätist, Living for Tomorrow Eestist, Caritas Leedust, Iirimaa immigratsiooninõukogu, Slovakkia siseministeerium, ÜRO juures asuva Kriminaalpreventsiooni ja -kontrolli Euroopa Instituut (HEUNI) Soomest.

Siduspartnerid:

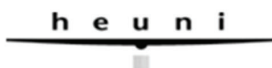

Ärlietu ministrija

AN ROINN DLÉ AGUS CIRT AGUS COMHIONANNAIS
DEPARTMENT OF JUSTICE AND EQUALITY

Projektipartnerid:

Immigrant Council
of Ireland

EESSÕNA

Inimkaubandus on oluline teema kogu maailmas ja eri asutused, teenistused ja mittetulundusühingud töötavad pidevalt selle vähendamise nimel. Paraku pole ükski riik suutnud inimkaubandust täielikult välja juurida, kuigi teame väga hästi selle põhjuseid ja mõistame, miks see eksisteerib. Siiski oleme võimetus selle üle täielikku võitu saavutama, sest ülemaailmsete majandusarengute ja migratsiooni tõttu toidab nõudlus pakkumist. On olemas nõudlus odava tööjõu, seksiteenuste ja inimressursi järele, mida kasutada kuritegelikel eesmärkidel. Nõudluse tõttu laienevad inimkaubanduse organiseerijate ja värbajate ebaseaduslikud tegevused, mille tulemusena kannatavad eri ühiskonnagrupid: ärakasutatud inimesed ja nende lähedased, aga ka ühiskond tervikuna. Valitsuse ülesanne on teha koostööd mittetulundussektori ja ühiskonnaga laiemalt, et sihikindlalt töötada vastu neile, kes inimkaubandusega tegelevad. On oluline teavitada avalikkust, koolitada spetsialiste, leida süüdlased ja karistada neid ning aidata, toetada ja kaitsta inimkaubanduse ohvreid.

Paljud riigid kogu maailmas pingutavad selle nimel, et vähendada inimkaubandust ja kaitsta inimesi ärakasutamise eest. Ühiskonda informeeritakse regulaarselt inimkaubanduse teemadel. Hoolimata püüdlustest inimkaubandust ennetada ja sellega võidelda tuleb sageli siiski töötada tagajärgedega, st abistada ohvreid. Ajastul, mil kurjategijad püüavad oma ebaseaduslike eesmärkide saavutamiseks kasutada kaasaegsete tehnoloogiate kiiret arengut, on meil alati olemas olulised vahendid, millega kuritegelikku äritegevust takistada – meie teadmised, oskused, soov olukorda paremaks muuta, loovenergia ja motivatsioon, millega jätkata võitlust inimkaubanduse vastu.

Ekspluateeriv fiktiivne abielu on inimese ärakasutamine. HESTIA projektipartnerite töörühm on kaks aastat töötanud, et tõendus põhised (faktid ja numbrid) olukorda analüüsida ning töötada välja universaalne koolitusmetodoloogia ekspertidele ja valdkonnaga tegelejatele, et tagada neile tõhusad tööriistad, millega selle kuritarvitusvormi vastu võidelda.

Ma soovin, et kõik oleksid teadlikud, hästi informeeritud, tähelepanelikud ja väldiksid ükskõiksust, sest saame olukorda parandada, kui teavitame, teeme koostööd ja pakume abi. Samal ajal tuleb arvestada sellega, et keegi pole kaitstud inimkaubanduse eest ja igaüks võib sattuda inimkaubanduse ohvriks.

Lāsma Stabiņa, HESTIA projekti "Inimkaubanduse ja fiktiivsete abielude ennetamine: multidistsiplinaarne lahendus" juht, riiklik inimkaubanduse vastane koordinaator, Läti siseministeerium

SISSEJUHATUS

Lugupeetud koolitajad!

See koolitusmaterjal on laiaulatuslik tööriist, millega astuda vastu inimkaubandusele kui ülemaailmsele nähtusele, kuid millega veelgi konkreetsemalt võidelda fiktiivsete abielude vastu, mis toovad kaasa inimeste ärakasutamist ja isegi inimkaubandust. Materjal sisaldab teoreetilist algmaterjali ja praktilist teavet, mille abil koolitusi rakendada ning mida saate ise tulevikus koolitustel kasutada ja täiendada.

Koolitusmaterjali üks keskseid eesmärke on tuua kokku eri valdkondade töörühmad, et õppida erinevate spetsialistide kogemustest, kellel on võimalus inimkaubandust ära tunda ja ennetada. On oluline, et need spetsialistid suhtlevad üksteisega näost näkku, õpivad tundma iga eriala spetsiifilisi teadmisi ja kohtuvad isiklikult, sest vaid siis saab nende koostöö inimkaubanduse ohvrite abistamisel olla tõhus ja asjatundlik.

Koolitusmaterjal sobib innustuseks kõigile, kes soovivad antud teemal rohkem teada ja kes näitavad üles empaatiat ohvrite vastu või soovivad oma kaaslast aidata.

Autorid loodavad, et koolitusmaterjal annab lugejale tõe koolitada uusi koolitajaid, kellega seda teemat arutada 18. oktoobril iga-aastaselt Euroopa inimkaubanduse vastu võitlemise päeval, ja julgustab materjali kasutama ka edaspidi teiste spetsialistidega kohtudes.

Programmi autorid:

Sandra Zalcmane, varjupaiga Turvamaja juht, sotsiaaltöötaja

Vadims Nazarovs, vaneminspektor, Läti Siseministeeriumi valitsusalas asuva Politseiameti halduses olev Keskkriminaalpolitsei organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise osakond

KOOLITUSPROGRAMMIST

Koolitusprogrammi **eesmärk** on valmistada ette erinevaid spetsialiste, kes tõstaksid oma kolleegide ja teiste spetsialistide teadlikkust teemast, aga ka suurendada teadlikkust ühiskonnas tervikuna.

Koolitusprogrammi peamised **ülesanded** on:

- ühtlustada asjatundjate teadmisi inimkaubandusest,
- tõsta teadlikkust eksploatatiivsetest fiktiivsetest abieludest kui inimkaubanduse vormist,
- näidata spetsialistidele, et igas fiktiivse abielu etapis on võimalik peatuda, mis aitab ära hoida inimeste ärakasutamist selle inimkaubanduse vormi kaudu.

Koolitusprogrammi **sihtgrupp** on eri valdkondade spetsialistid: sotsiaaltöötajad, politseinikud, ajakirjanikud, õpetajad ja teised haridustöötajad, tervishoiutöötajad, noortekeskuste ja sotsiaalkeskuste töötajad, piirivalvurid, raamatukoguhoidjad, riiklikud tööturuasutused, värbamisasutused, lennujaamade töötajad, turvatöötajad, juristid, prokurörid jne.

SISUKORD

Eessõna, lk 1

Sissejuhatus, lk 1

Koolitusprogrammist, lk 2

1. Inimkaubanduse mõiste ja eesmärk, lk 3

- 1.1. Inimkaubanduse tähendus
- 1.2. Inimkaubanduse eeltingimused

2. Fiktiivsed abielud, lk 5

- 2.1. Fiktiivsed abielud kui rände tegur
- 2.2. Fiktiivsed abielud kui ärimudel
- 2.3. Fiktiivsed abielud kui inimkaubanduse vorm – eksploatatiivsed fiktiivsed abielud
- 2.4. Eksploatatiivsete fiktiivsete abielude stsenaariumid
- 2.5. Fiktiivsed abielud ja eksploatatiivsed fiktiivsed abielud: sarnasused ja erinevused

3. Värbamismehhanism, lk 8

4. Ohvri haavatavus. Haavatavuse vormid ja tegurid, lk 9

5. Fiktiivsete abielude märgid, lk 10

6. Eksploatatiivse fiktiivse abielu ohvrite tugisüsteem, lk 10

- 6.1. Kontakt inimkaubanduse ohvriga
- 6.2. Eksploatatiivsete fiktiivsete abielude tagajärjed

7. Ennetusabinõud eksploatatiivsete fiktiivsete abielude kui nähtuse vähendamiseks, lk 13

8. Kuidas kasutada koolitusmaterjalis antud teavet?, lk 14

9. Soovitatud kirjandus, lk 14

Lisa 1 - Juhtumid, lk 15

Lisa 2 - Meetodite kirjeldus, lk 19

Lisa 3 - Sihtgrupid, lk 21

Lisa 4 - Videolingid, lk 22

1. INIMKAUBANDUSE TÄHENDUS JA EESMÄRK

1.1. Inimkaubanduse mõiste

Inimkaubanduse mõiste põhineb 15.11.2016. a rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise ÜRO konventsiooni täiendaval protokollil naiste ja lastega kaubitsemise ning muu inimkaubanduse ärahoidmise ja selle kuriteo eest karistamise kohta¹. Protokoll kohaselt on **inimkaubandus** inimese värbamine, vedamine, üleandmine, majutamine või vastuvõtmine, inimröövi toimepanemine või muul viisil jõu kasutamine või sellega ähvardamine, petmine, võimu kuritarvitamine, isiku abitu seisundi ärakasutamine või inimese üle mõjujõudu omava isiku nõusoleku saavutamine selleks, et inimest ekspuuteerida. Ekspuuteerimisena käsitletakse teise isiku prostitutsiooni ärakasutamist või muul viisil seksuaalset ärakasutamist, sunniviisilist tööd või teenistust, orjuses või sama laadi seisundis pidamist või elundi sunniviisilist eemaldamist.

Inimkaubanduse määratlus on väga oluline, sest see võimaldab teatud tegevusi liigitada ja kuriteona ära tunda. Määratlus peab olema laialdaselt mõistetav, hõlmates võimalikult erisuguseid olusid ja tegevusi. See peab aitama inimkaubanduse juhtumeid ära tunda ja võimaldama vältida olukordi, kus juhtumit ei määratleta kuriteona ebapiisava definitsiooni tõttu.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. aprilli 2011. aasta direktiiv 2011/36/EL, milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset² ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/629/JSK, loob võimaluse liikmesriikide õigussüsteemide aluspõhimõtete kohaselt kaitsta inimkaubanduse ohvreid süüdistuse esitamise või karistuse määramise eest nii sellise kuritegeliku tegevuse puhul nagu valedokumentide kasutamine kui ka prostitutsiooni ja sisserännet käsitlevates õigusaktides nimetatud süütegude puhul, mida nad on olnud sunnitud toime panema otseselt inimkaubanduse ohvriks langemise tõttu.

Võitlemaks viimati kirjeldatud inimkaubanduse vormidega, sh inimeste ärakasutamine kuritegude sooritamise eesmärgil ja ekspuuteeritud fiktiivsed abielud, töötati välja direktiiv 2011/36/EL. Kõnealuse direktiiviga määratletakse inimkaubanduse mõiste laiemalt, kui seda on tehtud raamotsuses 2002/629/JSK.

Direktiiv 2011/36/EL lisab ärakasutamise tüüpide alla ka inimeste ekspuuteerimise kuritegelikuks tegevuseks, st inimeste kaasamine kuritegevusse, mille eest on ette nähtud karistused ja mis toob kuriteo kaasosalistele rahalist kasu. Kitsamalt tähendab see inimkaubanduse kuritegusid, mis on tervikuna või osaliselt toime pandud liikmesriigi territooriumil või mille toimepanija on liikmesriigi kodanik. Laiemalt annab direktiiv võimaluse kehtestada lisajurisdiktsioon, kui süütegu on toime pandud selle liikmesriigi territooriumil asutatud juuridilise isiku kasuks või kui süüteo toimepanija peamine elukoht asub selle liikmesriigi territooriumil või kui süütegu on toime pandud selle liikmesriigi kodaniku vastu või isiku vastu, kelle peamine elukoht asub selle liikmesriigi territooriumil.

Kriminaalvastutus inimkaubanduse süütegudes, mis on toime pandud väljapool liikmesriigi territooriumil

Vastavalt Direktiivile 2011/36/EL peab iga liikmesriik viima läbi kriminaalmenetluse oma riigi kodanikke puudutava inimkaubanduse kuriteo sooritajate suhtes sõltumata asjaolust, kas vastav inimkaubanduse akt on karistatav kuritegu riigis, kus see toime pandi. Kriminaalmenetluse algatamiseks pole vaja ohvri avaldust välisriigis, kus kuritegu toime pandi. Direktiivis pole kohustuslikke nõudeid ja keeldusid inimkaubanduse ohvrite arresterimise või kinnipidamisasutuses hoidmise kohta. Direktiivi alusel tuleb kaitsta inimkaubanduse ohvreid süüdistuse esitamise või karistuse määramise eest süütegude puhul, mida nad on olnud sunnitud toime panema otseselt inimkaubanduse ohvriks langemise tõttu. Sellise kaitse eesmärk on tagada ohvritele inimõigused, hoida ära nende järjekordne ohvriks langemine ja julgustada neid esinema tunnistajatena kriminaalmenetluses nende suhtes toime pandud kuriteo täideviijate vastu. Selline kaitsemeede ei tohiks välistada süüdistuse esitamist ega karistuse määramist süütegude puhul, mille on isik tahtlikult toime pannud või milles vabatahtlikult osalenud.

Direktiiv paneb paika süütegude karistuste maksimummäärad:

- vähemalt viie aasta pikkune vabadusekaotus,
- raskendavate asjaolude esinemisel vähemalt kümne aasta pikkune vabadusekaotus (nt pandi toime rasket vägivalda kasutades või põhjustati ohvrile eriti suur kahju).

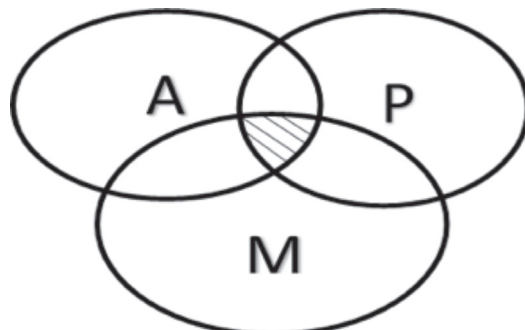
¹ Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni naiste ja lastega kaubitsemise ning muu inimkaubanduse ärahoidmise ja selle kuriteo eest karistamise protokoll — https://ec.europa.eu/anti-trafficking/legislation-and-case-law-international-legislation-united-nations/united-nations-protocol-prevent_en

² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. aprilli 2011. aasta direktiiv 2011/36/EL, milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/629/JSK — <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011L0036&from=en>

1.2. Inimkaubanduse eeltingimused

Inimkaubanduse eeltingimuste abil saab kindlaks määrata, kas tegemist on **kavandatud või ette kavatsmata inimkaubandusega**.

Inimkaubandus (joonisel APM) tähendab **tegevusi** (joonisel A), mida tehakse kellegi **ärakasutamiseks** (joonisel P) ja mis hõlmavad teatud **vahendite** (joonisel M) kasutamist ohvri üle kontrolli saavutamiseks.

Inimkaubanduse eeltingimused hõlmavad tegevusi, mille eesmärk on kasutada ära (ekspluateerida) kuritarvitatud (sundolukorras) ohvrit.

Inimkaubanduse eeltingimused on:

- 1. Tegevused** (joonisel A): näiteks inimeste vedamine, üleandmine, peitmine, varjamine või vastuvõtmine, sh kontrolli vahetamine või üleandmine.
  - **värbamine** — läbirääkimiste vahendamine ja kolmandate osapoolte kaasamine, nt töökuulutuste avaldamiseks meedias jms;
  - **inimeste vedamine** ja/või **röövimine** — inimese vedamine ühest kohast teise mööda maad, lennates või mööda vett mistahes transpordivahendiga; inimese viimine nõutud kohta ja tema saatmine või abistamine lahkumisel (saabumisel);
  - **üleandmine** — värvatud inimese jätmine nõutud kohta ekspluateerimiseks või tema üleandmine kellelegi teisele;
  - **varjamine** — inimesele peatuskoha võimaldamine, millega saavutatakse kontroll inimese liikumise üle;
  - **peitmine** — inimese hoidmine kohas, mis on teistele teadmata; tagamine, et keegi ei saa teada inimese asukohta;
  - **vastuvõtmine** — kohale toodud (röövitud) inimese ootamine ja vastuvõtmine;
  - **kontrolli vahetamine** — inimese tegevuste kontrollimine.

Tegevusi iseloomustab kurjategija otsene tahtlus. Inimkaubanduse tegevusi on võimatu ellu viia hooletuse tõttu, mis tähendab, et inimene teab, et tema tegevused on kahjulikud ja viib need ellu tahtlikult või lubab neil juhtuda. Samuti kavandab ta seaduserikkumise kahjulikke tagajärgi ja soovib, et need tekiksid.

- 2. Eesmärk** (joonisel P) määrab kindlaks ebaseadusliku inimeste ekspluateerimise (laiemas tähenduses ohver kaotab kontrolli oma keha või psühholoogilise vabaduse üle), milleks on teise isiku prostitutsiooni ärakasutamist või muul viisil seksuaalset ärakasutamist, sunniviisilist tööd või teenistust (kerjamine), orjuses või sama laadi seisundis pidamist, kuritegevuseks ärakasutamist või elundi sunniviisilist eemaldamist.

Ekspluatatiivsete fiktiivsete abielude puhul tuleb seda mõista inimese kaasamisena kuriteo sooritamisse (fiktiivne abielu, pettus, teiste ohvrite värbamine), mille kohta on kindlaks määratud karistused ja mis toovad kuriteo kaasosalistele rahalist kasu.

Ärakasutamine võib aset leida eri moel, kuid enamlevinud vormid on:

- 1) kuritegevusse kaasamine** — fiktiivsed abielud, aga ka vargus, teiste ohvrite värbamine;
- 2) pealesunnitud seksuaalteenuste pakkumine** fiktiivsele abikaasale, sageli ka tema sugulastele ja/või sõpradele;
- 3) orjus** — inimese vabaduse piiramine, täielik kontroll tema üle. Inimene ei tohi lahkuda oma toast, suhelda sugulaste või sõpradega, peab leppima võõraste traditsioonidega jne. Psühholoogiline ja füüsiline vägivald, täielik majanduslik sõltuvus, elu pideva ohutundega.

3. Vahendite (joonisel M) eesmärk on panna ohver uskuma, et tal pole teatud teenuste osutamisest võimalik keelduda.

Inimkaubanduse olukorras võivad sunnimeetodid olla järgmised:

• **vägivald** — ähvardamine või teiste jõu või sundimisviiside kasutamine;

Vägivallal võib olla eri vorme:

Füüsiline vägivald — jõu kasutamine mistahes viisil ning mistahes vahendite ja meetodite kasutamine inimese turvatunde ohustamiseks vastu tema tahtmist. See võib esineda ka füüsilise valu või vigastusteta; näiteks kui ohvri liikumist piiratakse ja ta seotakse kinni või suletakse kinnisesse ruumi. Samuti võib see tähendada ohvri kinnihoidmist, tõukamist ja löömist või muul moel füüsilise jõu kasutamist ning ohvri uimastamist mürgiste, narkootiliste või psühhotroopsete ainetega.

Emotsionaalne vägivald — teave, mille eesmärk on inimest kahjustada (hirmutav teave) ja viis, mil moel kurjategija selle ohvrile esitab (hirmutav mõju). Tavaliselt kasutatakse ära informatsiooni mõju inimese psüühikale, näiteks psühhotraumaatilise teabega.

Seksaalvägivald — seksuaalse iseloomuga tegevuse sooritamine või inimese kaasamine seksuaalse iseloomuga tegevustesse vastu tema tahtmist.

Psühholoogiline vägivald — tegevused, millega sunni või ähvarduse abil kahjustatakse tõsiselt inimese psühholoogilist mina. Siia alla käib ka tagakiusamine ehk olukord, kus inimest korduvalt ähvardatakse, pannes ta nõnda oma turvalisuse pärast hirmu tundma.

• **mittevägivaldne** — eksitamine, pettus, kelmus, võimu või haavatava positsiooni ära kasutamine:

Eksitamine on inimese petmine, tahtlikult valeinfo andmine või info varjamine.

Petmine on pahatahtlik tegevus, mille eesmärk on saada rahalist kasu ja milleks kasutatakse ohvri usaldust või pettust. Kurjategija ei kavatse algusest peale oma kohustusi ohvri ees täita, mis tähendab, et ohvri usaldust on kuritarvitatud.

Kelmus on ohvri vastu suunatud tegevuste sooritamine valeinfo andmise näol, mille tulemusena ohver teeb või võib teha otsuse kurjategija huvidest lähtuvalt, mida ta muidu poleks teinud.

2. FIKTIIVSED ABIELUD

2.1. Fiktiivsed abielud kui rände tegur

Euroopa Liidu Nõukogu 4. detsembri 1997. aasta resolutsioon fiktiivsete abieludega võitlemiseks vajalike meetmete kohta (97/C 382/01)³ sätestab, et fiktiivsete abielude abil minnakse mööda kolmandatest riikidest pärit isikute riiki sisenemise ja seal elamise reeglitest Euroopa Liidus.

Ehtne abielu paneb mõlemale abikaasale kohustused vastastikuseks usalduseks, teineteise eest hoolitsemiseks ja perekonna heaolu eest koos seismiseks. Mõlema abikaasa ülesanne on katta pere ja ühise kodu kulud abikaasade ühisvarast, et luua pikaajaline perekond, kus vajadusel ühendatakse jõud.

Kui abielu on sõlmitud ilma soovita luua perekond (fiktiivne abielu), kuid saada seeläbi teatud hüvesid (teatud perekonnanime saamine, maksusoodustused, elukoha saamise õigus jne), siis ei pea abikaasad teineteisest tavapärasel tähenduses hoolima ega ühiselt majapidamisega tegelema. Rohkem definitsioone leiad HESTIA aruande II peatükist.

Tegurid, mis võivad viidata sellele, et tegemist on fiktiivse abieluga:

- abiellumise hetkel aset leidnud kooselu ei jätku,
- ebapiisav panustamine abielus esinevatesse ülesannetesse,
- abikaasad pole enne abiellumist kunagi varem kohtunud,
- abikaasad pole isiklike üksikasjade (nimi, aadress, rahvus, töökoht), esimese kohtumise detailide või muu olulise isikliku teabe osas järjepidevad,
- abikaasad ei räägi keelt, mida mõlemad oskavad,
- abielu sõlmimiseks on rahasumma vahetanud omanikku (välja arvatud riikides, kus kaasavara andmine on tavapärane – seal võib rahasumma asemel olla kaasavara),
- ühe või mõlema abikaasa minevikus tõendeid teistest fiktiivsetest abieludest või muudest elamislubadega seotud ebakõladest.

³ Euroopa Liidu Nõukogu 4. detsembri 1997. aasta resolutsioon fiktiivsete abieludega võitlemiseks vajalike meetmete kohta (97/C 382/01) – [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31997Y1216\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31997Y1216(01)).

Abielu, mis on sõlmitud Euroopa Liidu liikmesriigi kodaniku või liikmesriigis elamisloaga elava kolmanda riigi kodaniku ja kolmanda riigi kodaniku vahel, peetakse fiktiivseks abieluks, kui selle eesmärk pole luua perekond, vaid tagada kolmanda riigi kodanikule õigus legaalselt liikmesriigis elada. Selliste abielude peamine eesmärk on minna mööda kolmandatest riikidest pärit isikute riiki sisenemise ja seal elamise reeglitest Euroopa Liidus ning omandada elamisloa või muul moel õigus elada liikmesriigis. Selline tegevus on rändereeglite kuritahtlik rikkumine.

Nii fiktiivse abielu ettepaneku teinud kui ka selle vastu võtnud inimesed võetakse vastutusele. Rändereeglite rikkumise eesmärk on kiiremini ja odavamalt saada luba elada Euroopa Liidu liikmesriigis.

Õigusrikkumine sooritatakse teadlikult ning seda tehakse kas teise liikmesriigi territooriumil või väljaspool liikmesriike; selliste tegevuste tulemusena tagatakse kolmanda riigi kodanikule võimalus viibida Euroopa Liidus järgimata vastavas riigis kehtivaid immigratsioonireegleid. Näiteks nõustub inimene astuma fiktiivsesse abiellu või andma kolmanda riigi kodanikule kasutada oma isikut tõendavad dokumendid, et tõestada tema kooselu Euroopa Liidu kodanikuga.

2.2. Fiktiivsed abielud kui ärimudel

Fiktiivsed abielud kui ärimudel toob teenuse korraldajale rahalist kasu. Europoli inimkaubanduse aruanne toob välja, et naised saavad keskmiselt 300–2000 eurot fiktiivse abielu eest. Samal ajal teenivad organiseeritud kuritegelikud rühmitused keskmiselt 10000 eurot fiktiivse abielu korraldamise eest (valik ja värbamine, dokumentide ettevalmistamine, transport, majutus ja elamisloa tagamine). Inimkaubandusega tegelevad organiseeritud kuritegelikud rühmitused on enamasti väikesed ning põhinevad perekondlikel sidemetel ja rahvuslikul taustal. Nad töötavad enamasti eraldi teistest rühmitustest ja pesevad kuritegevuse käigus saadud tulu väliste ekspertide abita. Perekondlikku tuumikut kasutatakse inimkaubanduse tegevuste toetamiseks ja rahapesuks.

2.3. Fiktiivsed abielud kui inimkaubanduse vorm – eksploatatiivsed fiktiivsed abielud

Fiktiivne abielu kolmanda riigi kodanikule elamisloa saamiseks Euroopa Liidus on kriminaalõiguse kohaselt kuritegu. Kui tegemist on ühe poole **ekspluateerimisega** – abiellumise juures on sunni või pettuse element ning abikaasa sõltub kurjategijast, on haavatav või avastatakse tema abitu seisundi kuritarvitamine, siis kvalifitseerub see inimkaubanduse alla. Kuna sellisel juhul on olemas sund toime panna kuritegu, pole vajadust teisi ekspluateerimise vorme oodata.

Teatud tingimustel antud „vabatahtlikku“ nõusolekut fiktiivselt abielluda kolmanda riigi kodanikuga tema elamisloa saamiseks Euroopa Liidus ei loeta seaduserikkumiseks, kui mistahes sunnimeetodid on kasutatud vastavalt direktiivile 2011/36/EL. Sellises olukorras võib abikaasat käsitleda inimkaubanduse ohvrina. Levinumad meetodid ekspluateerimise saavutamiseks ohvri päritoluriigis on **petmine** (välisreisi tegeliku põhjuse varjamine) ja **inimese haavatavuse** ärakasutamine. Sihtriigis kasutatakse ähvardusi ja teisi vahendeid. Sageli on tegemist majanduslikel kaalutlustel põhineva sundimisega, mille puhul kasutatakse ära inimese haavatavust.

2.4. Eksploatatiivsete fiktiivsete abielude stsenaariumid

Kõige levinumad on järgmised kolm fiktiivse abielu stsenaariumi.

1) Inimkaubandus, kus inimest sunnitakse sõlmima fiktiivset abielu

Näide. Värbajate paar kasutas oma eesmärkide saavutamiseks ära oma tutvust intellektipuudega inimesega. Nad ütlesid ohvrile, et ta peab minema Suurbritanniasse, et seal abielluda. Kui naine sai teada, et ta peab abielluma kolmanda riigi kodanikuga Lõuna-Aasia piirkonnas, siis ta keeldus seda tegemast. Kasutades ära naise sõltuvust värbajatest, ähvardusi ja füüsilist vägivalda sundisid värbajad ohvrit ikkagi Suurbritanniasse minema ja seal mehega abielluma. Värbajad korraldasid naise transpordi lennujaama ja tema üleandmise mehele Suurbritannias. Aasialane majutas ohvri enda peatumispaigas, kasutades ära naise sõltuvust temast ja tervise seisundit, ja korraldas abielu registreerimise. Füüsilist jõudu kasutades kuritarvitas mees korduvalt naist seksuaalselt. Mehega koos elades kannatas naine psühholoogilise ja füüsilise vägivalda all. Kui ta viidi kohalikku haiglasse, diagnoositi tal kehavigastused ja personal teavitas juhtunust politseid.

2) Inimkaubandus, kus inimene alguses nõustub fiktiivse abieluga, kuid keda hiljem petetakse ja kelle vastu kasutatakse vägivalda (tavaliselt sunniviisiline töö, kuritegude toimepanemine, seksuaalne ärakasutamine).

Direktiivi 2011/36/EL sissejuhatava osa punkti 14 sätete kohaselt peaksid inimkaubanduse ohvrid olema kaitsitud süüdistuse esitamise või karistuse eest süütegude puhul, mida nad on olnud sunnitud toime panema otseselt inimkaubanduse ohvriks langemise tõttu. Kui ohvrit on mingil moel sunnitud kolmanda riigi kodanikuga abielluma ja tagama sellega elamisloa kolmanda riigi kodanikule, siis ei ole alust pidada ohvrit kaasosaliseks rändereeglite rikkumises. Sama kehtib ka siis, kui ohver on oma nõusoleku eest raha saanud.

Näide. Euroopa Liidu kodanikust värbaja värbas ja majutas enda elukohas ohvri, kes oli samuti ELi kodanik ja kellele ta lubas hästitasustatud tööd Suurbritannias. Samuti teavitas ta naist, et tal on võimalik teenida 2000 eurot, kui ta nõustub fiktiivse abieluga Lõuna-Aasiast pärit inimesega, et tagada talle elamisluba ELi liikmesriigis. Värbaja ütles naisele, et tema tulevane abikaasa aitaks tal leida tööd Suurbritannias. Värbaja korraldas naise transpordi lennujaama ja tema üleandmise mehele. Samuti võttis ta ära naise passi ja kuritarvitas teda korduvalt, kasutades ära naise abitust ning majanduslikku sõltuvust värbajast. Lõuna-Asia päritolu isik/klient majutas ohvri enda elukohas ja kasutas naist selleks, et saada endale elamisluba, kasutades selleks ära ohvri majanduslikku sõltuvust. Ta ei saanud tasu abiellumise eest. Pärast abielu sõlmimist kuritarvitas mees teda iga päev seksuaalselt kasutades selleks füüsilist jõudu. Igal laupäeval ja pühapäeval oli ta sunnitud töötama koristajana poes, mille eest ta ei saanud töötasu, kuid ta nägi, et tema abikaasa sai tema töötasu poemanikult enda kätte.

3) Fiktiivne abielu, mille puhul inimene alguses arvas, et tegemist on tõelise abieluga, kuid mõne aja pärast selgus, et see oli pettus ja inimest kasutati ära

Näide. Euroopa Liidu kodanikust värbaja värbas ja majutas enda elukohas ohvri, kes oli samuti ELi kodanik (üksikema, töötu) ja kellel oli alaealine laps. Talle lubati head elu, kui ta on nõus kolima Suurbritanniasse ja abielluma Lõuna-Aasiast pärit mehega ning sellega tagama, et mees saab ELi liikmesriigi elamisloa. Fiktiivse abielu eest ei lubatud talle mingit tasu. Värbaja ütles, et tulevane abikaasa aitaks naisel leida Suurbritannias tööd. Ta korraldas naise transpordi lennujaama ja üleandmise mehele. Suurbritanniasse saabudes hoolitses Lõuna-Aasiast pärit mees ja võimalik abikaasa naise eest ning lõi illusiooni tõelistest tunnetest. Ta hoolitses naise ja tema lapse eest. Naine uskus tõelistesse tunnetesse. Pärast abiellumist taotles Lõuna-Asia päritolu mees elamisluba ja sai selle. Naine ei saanud abiellumise eest tasu. Pärast ühise poja sündi muutus mehe suhtumise naisesse drastiliselt. Naist sunniti töötama perefirmas, mille eest ta ei saanud töötasu. Abikaasa hakkas kontrollima iga naise sammu. Naine ei tohtinud kodust mehe loata lahkuda. Mees korraldas sageli skandaale naise riietusstiili pärast. Mees kasutas füüsilist vägivalda, kui naine ei allunud. Mees keelas naisel ilma tema loata oma sugulasi külastada ja Suurbritanniast koos nende ühise lapsega lahkuda.

2.5. Fiktiivsed abielud ja eksploatatiivsed fiktiivsed abielud: sarnasused ja erinevused

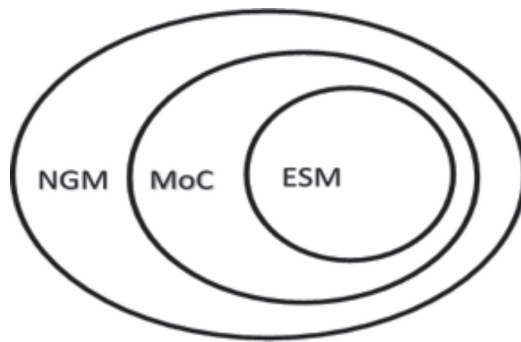
Kõik fiktiivsete abielude juhtumid hõlmavad teatud omakasupüüdliku eesmärgi saavutamise eesmärgil tehtavaid tegevusi (värbamine ja kontroll, kui vajalik). Ei toimu ärakasutamist ega sundimist (joonisel NGM).

Migratsiooni eesmärgil sõlmitud fiktiivsete abielude puhul võib juhtuda, et inimest õhutatakse rikkuma antud riigis kehtivaid migratsiooni reguleerivaid seadusi, kuid sundimist pole EL liikmesriigi kodaniku vastu siiski kasutatud (sel juhul on tegemist kaasosalisega; joonisel MoC).

Vaid siis, kui ELi kodanik on veendunud, et ta ei saa keelduda fiktiivsest abielust kolmanda riigi kodanikuga ilma ennast või oma lähedasi ohustamata või sunnitakse teda muul moel kuriteos osalema, et tagada kolmanda riigi kodanikule elamisluba, on tegemist eksploatatiivse fiktiivse abieluga ja seega inimkaubandusega (joonisel **ESM**). See võib avalduda näiteks ähvarduste või jõu kasutamisenä ELi kodaniku (ohvri) vastu või tema muul moel sundimisenä eksploateerimisele alluma, näiteks eksitamise, petmise, kelmuse, võimu kuritarvitamise või haavatava positsiooni ärakasutamisega.

Kui siseriiklikes seadustes pole fiktiivse abielu sõlmimine kolmandast riigist pärit isikuga temale elamisloa tagamiseks seadusevastane, siis tuleb selleks, et tegu määratleda inimkaubandusena, vajadusel näidata teisi eksploateerimise vorme, näiteks sunnitöö, seksuaalne ärakasutamine, orjus jne.

3. VÄRBAMISMEHCHANISM

Värbamine leiab enamasti aset isikliku otsekontaktina või läbi sotsiaalmeedia. Eri põhjuste tõttu võib fiktiivsete abielude korraldajate nõudlus ohvri soo ja vanuse suhtes muutuda. Ohvrite värbamine võib hõlmata inimesi, keda ohvrid tunnevad, näiteks tööandja, tuttav, sõbrad, sugulased, aga on ka juhtumid, kus ohvri värbab talle tundmatu isik sotsiaalmeedias.

Kaasaegne tehnoloogia, internet, sotsiaalvõrgustikud ja vestlusportaalid võimaldavad värbajatel saata kümneid või sadu e-kirju ja teateid, mille õnge langeb vaid paar ohvrit. Suhtlus võib toimuda veebipõhiste tõlketeenuste abil ja ohvri emakeeles.

Fiktiivsete abielude ohvrid on sageli samuti seotud järgmiste ohvrite värbamisega. See võib toimuda vabatahtlikult, kui neile lubatakse raha värbamise eest, aga võib toimuda ka pettusega, kui nende sotsiaalvõrgustike kasutajaid nende loata kasutatakse. Rohkem infot eri riikides levinud värbamisviiside kohta leiab HESTIA aruande VI peatükist.

Ekspluatatiivsete fiktiivsete abielude värbamismehhanismid on enamasti seotud ohvri petmise või tema haavatavuse ärakasutamisega.

Ekspluatatiivseteks fiktiivseteks abieludeks ohvreid värvates kasutatakse ära nende usaldust ja neid petetakse pahatahtlikult. Ohvrile öeldakse oma päritoluriigis, et talle pakutakse tööd ja võimalust välismaal raha teenida. Ohvrit veendakse, et tal pole vaja vahendeid välisriigist tagasi reisimiseks, ta ei pea oskama võõrkeelt ja tema reisipileti maksab värbaja. Sihtriigis muutub olukord täielikult, sest selgub, et töökohta pole. Ohvrit hakatakse psühholoogiliselt mõjutama, andes mõista, et ta on nüüd värbajale võlgu ning peab seetõttu nõustuma fiktiivse abieluga. Sellises olukorras sunnitakse ohver kunstlikult võlaorjusesse.

Sunnitud fiktiivse abielu puhul kasutatakse ohvri päritoluriigist välja meelitamiseks pettust (kõige sagedamini lubatakse välisriigis hästitasustatud tööd). Kui ohver on teatud tingimustel andnud „vabatahtliku“ nõusoleku fiktiivselt abielluda, siis kasutatakse pettust pärast sihtriiki jõudmist. Ohvrid arvavad, et nad saavad raha ja võivad pärast abiellumist kodumaale naasta, kuid tegelikult raha ei maksta ja ohvrid peavad elama oma „abikaasaga“, et migratsiooniautusi veenda nende abielu tõelisuses. Samuti kasutatakse ohvri allutamiseks igasugust vägivalda. Ühepoolse fiktiivse abielu puhul luuakse ohvrile tõelise suhte illusioon.

Teisi riiki reisinud ohvrile öeldakse, et kodumaale tagasisõiduks ja oma reisi ning majutuse kulude hüvitamiseks peab ta mängima abikaasa rolli fiktiivses abielus.

Selleks et panna ohvreid sõlmima fiktiivset abielu vabatahtlikult, lubatakse neile tasu nii pulmapeol kui elamisloa taotlemise protsessis osalemise eest. Kasutatakse ära nende majanduslikke raskuseid ja rahavajadust. Ohvreid petetakse, raha ei maksta ja neid kasutatakse eri moel ära (sunnitöö, seksuaalne ärakasutamine).

Naised, kes pannakse uskuma, et suhe kolmandast riigist pärit kodanikuga on tõeline ja abielu põhineb vastastikusel armastusel, sest suhte alguses käitatakse naisega väga hästi, ei saa fiktiivsesse abielu astumise eest mingit tasu. Kolmanda riigi kodanikule on väga kasulik luua illusioon tegelikust suhtest, sest siis ei pea ta maksma vahendajatele fiktiivse abielu korraldamise eest. Naine arvab, et abielu on tõeline. Selle mudeli korral kontrollivad migratsiooniametnikud seoses elamisloa taotlemisega nende suhet. Naist kiirustatakse abielluma ja lapsi sünnitama (Euroopa Liidus on ühine laps ELi kodanikuga piisav alus ELi elamisloa saamiseks).

4. OHVRI HAAVATAVUS. HAAVATAVUSE VORMID JA TEGURID

Inimkaubanduses on haavatavuse ärakasutamine väga levinud. Inimkaubanduse mõiste laiendamise tulemusena on suurem võimalus võtta vastutusele isikuid, kes teise inimese haavatavust ära kasutades on värvanud, vedanud, andnud üle, peitnud jne. Kohtupraktikas vaadeldakse inimest ratsionaalse olendina, kes on võimeline ette nägema mistahes force majeure olukordi ja kontrollima oma tegusid, kui mõni ekspert vastupidist ei kinnita. Direktiivi 2011/36/EL kohaselt on haavatavus inimese valikuvabaduse piiramisel inimkaubanduses oluline asjaolu ja on selge, et igaühel võivad olla irratsionaalsed eelarvamused ja stereotüübid. Need võivad mõjutada inimest käituma ennast kahjustavalt, ilma et ta ise oma käitumise põhjustest aru saaks. Inimesel nimelt pole ühtki teist tegelikku või vastuvõetavat valikut kui ekspluateerimisega kohanduda.

Selleks, et mõista inimest, kelle haavatavust kasutatakse ära ekspluatiivsesse fiktiivsesse abielusse meelitamisel, **eristatakse järgmiseid haavatavuse vorme:**

1) psühholoogiline – varase lapsepõlve kogemused (seksuaalne ärakasutamine, vägivald), psühhotraumad, sõltuvused (alkoholism, narkomaania), ootamatu kriis, kellegi kaotus jne.

Näide. Ekspluatiivsete fiktiivsete abielude korraldaja tellimuse täitmiseks otsis värbaja teatud pikkuse, kehaehituse ja juuksevärviga naisi, kes olid töötud ja alkoholisõltuvuses.

2) majanduslik – vaesus, töötus, madal palk, tööturule sobimatud oskused jne (näiteks väga suur vajadus raha järele).

Näide. Värbaja otsis naisi, kes olid sotsiaalselt ebakindlas olukorras. Värvatud naistele, keda kohalik omavalitsus oli määratlenud madala sissetulekuga isikuteks, pakuti, et nad võiksid otsida naisi, kes nõustuksid tasu eest minema lirimaale ja sõlmima fiktiivse abielu Kagu-Aasiast pärit kodanikega.

3) sotsiaalne (kultuuriline) – pere olukord (katkised pered, sõltuvused, vägivald jne), sugulaste, sõprade ja muu toetuse puudumine, pereliikmete ja sõprade mõju (kui nad on seotud prostitutsiooniga ja toetavad seda), nõudlus seksiteenuste järele, seksiteenuste infrastruktuuri olemasolu (sutenöörid, massaažisalongid, reklaam), valdav avalik arvamus prostitutsiooni teemal.

Näide. Intellektipuudega naine ei suutnud iseseisvalt oma lapse eest hoolitseda. Talle ja tema lapsele määrati eestkostja. Pärast tüli lapse isaga lahkus naine oma elukohast. Kuna tal polnud kuskil elada, siis läks ta oma ema juurde. Tema ema tarbis alkoholi ja oli sageli alkoholi mõju all. Kui naine jõudis koju, siis helistas tema ema oma tuttavale, et rääkida võimalikust töökohast tütre jaoks. Pärast telefonikõnet sundis ema tüdruku minema kohtumisele mehega, kes tööd pakkus. Pärast naise passi vaatamist teatas ta, et pass aegub peagi. Mees ütles, et naine peab koos temaga minema oma passi pikendama. Oli vaja, et naise pass oleks pikendatud, kui ta reisib Inglismaale, et seal Lõuna-Aasiast pärit mehega abielluda. Tuleb rõhutada, et neis juhtumites võib värbaja olla **üksikisik või organiseeritud kuritegelik rühmitus**.

Ohvrit mõjutavad ka järgmised **tegurid:**

1) inimese füsioloogilised ja psühholoogilised tunnused:

- vanus ja sugu;
- intellektuaalne ja füüsiline areng;
- emotsionaalne ebaküpsus; tundlikkus;
- iseloom ja tahtejõud;
- eraldatus, madal enesehinnang, paindumatus;
- keeruline taust – psüühikahäired, haigused, depressioon, sõltuvused.

2) keskkonna pidev sotsiaalne mõju:

- sotsialiseerumise protsess;
- kogemused;
- ühiskondlikult mõjutatud tunded (hirm häbi ja süüdistuse ees);
- sõltuvus gruppi kuuluvusest;
- suur sotsiaalne ärevus;
- teised sotsiaalsed tegurid (avalik arvamus, stereotüübid, süüdistused või toetus).

3) vägivalda dünaamika ja selle traumeeriv mõju:

- rünnaku asjaolud, tõsidus, vägivalda ulatus;
- kestus, vägivalda sagedus;
- spetsiifiline suhe röhujaga – pereliikme vägivald toob kaasa tõsised tagajärjed.

5. FIKTIIVSETE ABIELUDE MÄRGID

Mitmed märgid näitavad, kui ohver on fiktiivses abielus. See, kas registreeritud abielu määratletakse eksplua-tatiivse fiktiivse abieluna, sõltub iga riigi seadustest. Sama kehtib ka eelmistes peatükkides käsitletud inim-kaubanduse eeltingimuste kohta.

Soovime juhtida tähelepanu mitmetele märkidele, mis võivad viidata fiktiivse abielu ohule:

- 1) enamik kolmandate riikide kodanikke saabub Euroopa Liitu ebaseaduslikult vahetult enne abielu;
- 2) kolmandate riikide kodanike lühiajalised viisad aeguvad peagi;
- 3) peamine kolmandast riigist pärid kodaniku eesmärk on saada pikaajaline elamisluba Euroopa Liidu kodaniku abikaasa/pereliikmena;
- 4) väidetakse, et tegemist on tehinguga, mille eest saab teatud rahasumma, kuid tegelikult raha kunagi ei maksta;
- 5) inimese reisikulud teatud Euroopa Liidu liikmesriiki tasutakse, tema majutuse ja toidu eest makstakse, ostetakse riided, seadmed, mänguasjad jne, ning selle eest maksab kolmanda riigi kodanik;
- 6) on võimalik, et potentsiaalse valepruudile pakutakse tööd Euroopa Liidu liikmesriigis, kuid kui tööd ei ole, siis pakutakse, et ta maksab oma kulude eest fiktiivsesse abielu astumisega;
- 7) abielu sõlmimine kiidetakse heaks, kuid Euroopa Liidu kodaniku sugulased ei saa sellest teada;
- 8) teatud perioodi (enamasti 3-6 kuud) peab elama Euroopa Liidu liikmesriigis, kus abielu registreeriti. (Ena-masti on selle põhjuseks asjaolu, et just sel ajal kontrollivad immigratsiooniametnikud kõige sagedamini abikaasasid);
- 9) väidetakse, et inimene võib igal ajal abielu lahutada;
- 10) enne abielu lubatakse eraldi tuba ja kinnitatakse, et naine ei pea elama koos valeabikaasaga;
- 11) inimest sunnitakse meelde jätma kolmanda riigi kodaniku pereliikmeid, tavasid, peretraditsioone, maja-pidamisemeid jne;
- 12) kui inimene ei nõustu kohe fiktiivse abieluga, võidakse tema perekonnalt, kes jäi lähteriiki, välja pressida;
- 13) fiktiivsel paaril pole ühist keelt, milles suhelda või kasutatakse suhtlemiseks tõlki;
- 14) pulmas osalevad peamiselt kolmandate riikide kodanikud ja tunnistajad on samuti peamiselt välismaa-lased;
- 15) pulm korraldatakse samas kohas kus abielu registreerimine (teatud linn, teatud perekonnaseisuasutus);
- 16) kohe pärast abielu registreerimist esitatakse taotlus elamisloa saamiseks vastavad Euroopa Liidu liikmes-riigis;
- 17) inimest sunnitakse pärast fiktiivse abielu registreerimist usku vahetama;
- 18) pärast abielu registreerimist muutub kolmanda riigi kodaniku suhtumine kiiresti. Sageli piirab ta ohvri võimalusi lahkuda üksi majast, kohtuda sõprade ja tuttavatega, suhelda kodumaal elavate sugulastega;
- 19) fiktiivsete abielude ohvrid ei räägi sageli tõtt saatkondade töötajatele, politseinikele ja teistele riiklike asutuste töötajatele, sest nad usuvad, et nad on ise oma olukorras süüdi;
- 20) naist sunnitakse seksuaalsuhetesse, tema suhtes kasutatakse vägivalda, kuid ta ei räägi kellelegi, sest usub, et see on peretüli;
- 21) inimest kasutatakse teist tüüpi inimkaubanduseks, millega on sageli seotud kolmandast riigist pärit ko-daniku pereliikmed ja sõbrad.

6. EKSPLUATATIIVSE FIKTIIVSE ABIELU OHVRITE TUGISÜSTEEM

Igal riigil on kindlaks määratud standardid, millest inimkaubanduse ohvrite aitamisel lähtutakse. Need võivad igas riigis olla erinevad, sest seadused, riiklikud tugisüsteemid ja programmid on erinevad, kuid nende eesmärk on tagada ohvrile abi, milleks tal on õigus.

Vastavalt inimkaubanduse kaotamist käsitlevale Euroopa Liidu strateegiale aastateks 2012–2016⁴ peavad Euroopa Liidu liikmesriigid tagama, et luuakse ametlikud ja toimivad siseriiklikud suunamismehhanismid. Nendes mehhanismides tuleks kirjeldada kõigi asjaomaste ametiasutuste menetlusi, mille abil ohvrite tuvastamine, edasisuunamine, kaitsmine ja abistamine oleks paremini korraldatud. Mehhanismis peaksid osalema ka vastava riigi kõik asutused ja kodanikuühiskond. Ohvrite tuvastamiseks tuleks kehtestada kriteeriumid ning kõik osalejad peaksid neid kasutama.

⁴ KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE Inimkaubanduse kaotamist käsitlev EL strateegia aastateks 2012–2016 /* COM/2012/0286 final */ — <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-ET-LT/TXT/?uri=CELEX:52012DC0286&from=Lv>.

Selleks, et ohvrit võimalikult hästi abistada ja kaitsta, tuleb lähtuda tema vajadustest ja ressursidest ning pakkuda asjakohast, eesmärgipärast ja hinnatavat teenust, mis vaatab ohvrit kui üht tervikut – tema isiksust antud ajahetkel ja sotsiaalset keskkonda tema ümber. Eri valdkondade spetsialistide töörühm, mis töötab koos ohvriga ühise eesmärgi saavutamiseks, milleks on inimese terviklik lõimumine ühiskonnas, peab ühtmoodi mõistma ohvrite abistamise põhimõtteid.

6.1. Kontakt inimkaubanduse ohvriga

On oluline meeles pidada, et ohvri abistamine põhineb asjaolul, et värbaja või organiseeritud kuritegelik rühmitus peavad võtma peamise vastutuse inimkaubanduse juhtumi eest. Inimkaubanduse juhtumi lõpetamise initsiatiivi peavad võtma ametiasutused, näiteks õiguskaitseorganid, mitte ohver ise.

Ohvri abistamine peab lähtuma järgmistest **põhimõtetest**:

- 1) selged ja ühised arusaamad inimkaubanduse põhjustest ja selle ennetamiseks sobivatest tõhusatest meetmetest;
- 2) praktikas testitud sekkumisstrateegiad, mille eesmärk on luua turvaline keskkond ja asutuste vastutuskord ning hinnata kõiki inimkaubanduse juhtumi asjaolusid;
- 3) ohvrikaitse programmidest tulenevad kindlalt määratletud asutustevahelised koostöömeetodid.

Inimkaubanduse ohvri abistamine algab sageli **vajadusest juhtunu paljastada, seda teadvustada ja omaks võtta**. Ükskõik milline ühiskonnaliige on ohvri esimene kontakt, järgmine samm on alati julgustada ohvrit abi otsima ja spetsialistidega (politsei, sotsiaaltöötajad, psühholoogid jne) koostööd tegema. Kui ohver soovib juhtunut saladuses hoida ja usaldab vaid üht kontaktisikut, siis saab ainult koos spetsialistidega muuta häbitatuse tunnet ja tuua ta ohvrirollist välja, et tegelda psühhotraumale omaste tagajärgedega.

Järgmine praktiline samm on **turvalise sotsiaalse keskkonna loomine**. See tähendab ohtude hindamist ja ohvri kaitsmist võimalike rünnakute eest (värbajad, kasutajad). Samuti tuleb tagada konfidentsiaalsus ja võimalusel toetus lähedastelt ning vähendada subjektiivset hirmu ja paanikat. Vaid turvalises keskkonnas on võimalik teha algust rehabilitatsiooni ja traumaatiliste kogemuste töötlemisega. Turvaline keskkond tähendab, et ohver saab kogetust rääkida häbi ja süütundeta, tema kogemust tuleb aktsepteerida hinnangutega ja empaatiaga sõltumata sellest, millised on juhtumi asjaolud.

Turvalise kontakti saavutamiseks on mitmeid lähenemisi:

- olukorrale sobilik hoiak (ohvri pinget, tundlikkust ja haavatavust austamine);
- slängi ja sarkasmi vältimine kõnes;
- naljade, kujundliku keele ja üldistuste tähelepanelik kasutamine;
- aktiivne kuulamine (sh kogemuste ja emotsioonide peegeldamine, sisu analüüsimine) ilma hinnanguteta;
- spetsialisti ja ohvri käitumise tasakaal (ei sunni depressiivset või segadusest ohvrit kõnelema, ole kannatlik vihase või hüsteerilise ohvriga).

Spetsialist peab arvestama sellega, et **ohvri jaoks on äärmiselt oluline, et ta saaks emotsioone näidata** ja õppida nendega hakkama saama. Inimkaubanduse ohvri kõige tähtsamad emotsioonid, millega peab arvestama igaüks, kes ohvriga kontakteerub:

- hirm (karistuse ees; hukkamõistu ees; et ärakasutaja leiab ta üles; et ümbritsevad inimesed saavad juhtunust teada; haiguste ees, õudusunenägude, üksi jäämise ees);
- süütunne (juhtunu pärast; usureeglite rikkumise pärast; võimetus perekonda ülal pidama);
- viha (enda vastu, et ta lubas sellisel asjal juhtuda; ühiskonna, pere, sõprade vastu, kes teda ei kaitsnud; et eelmine eluperiood on läbi saanud);
- šokk (kas see tõesti juhtus minuga?; võimetus nutta või emotsioone väljendada);
- häbi (tunneb ennast räpaselt, kasutatult ja alandatult; häbi teiste ees, kui juhtunu saab teatavaks);
- usaldamatus (ei usalda iseennast otsuseid tegema; tulevikumuutuste ees; ei usalda, et teda tahetakse aidata);
- abitus (kontrolli puudumine, võimetus leida abivahendeid);
- depressioon (pessimism; „miski ei lähe paremaks“; ükskõiksus);
- eitamine (mälu blokeerimine; „see ei juhtunud minuga“);
- meeltesegadus (keskendumisraskused; ei suuda rahulikult istuda; mälu probleemid);
- reetmine (värbajate või värbajatega kontakti viinute poolt; jumala või jumaluse poolt; riigi poolt, pere poolt).

Inimkaubanduse ohver võib kogeda traumajärgset ärevushäiret. **Traumajärgne ärevushäire** võib pärast traumaatilist kogemust kesta kaua. Seda iseloomustavad mitmed sümptomid, mille märkamise aitab kontaktisikul traumajärgset ärevushäiret ära tunda ja vajadusel otsida abi teistelt spetsialistidelt.

Traumajärgse ärevushäire peamised sümptomid:

- regulaarsed mälupeetused, unenäod ja õudusunenäod juhtunud;
- äkiline hirm, et trauma võib korduda. See väljendub hallutsinatsioonides, pettekujutelmades ja juhtunu korduvas üleelamises. Need sümptomid esinevad, kui ohver on ärkvel või kui ta on uimastite mõju all;
- selged kannatused olukordades, mis meenutavad juhtunut;
- ohver püüab hoiduda ja vältida kõike, mis meenutab juhtunut; kui see pole võimalik, siis muutub ohver apaatseks, tundetuks;
- mäluhäired;
- huvi- ja teadmiste kaotus asjadest, mis enne traumat olid tähtsad;
- ohver eraldab ennast teistest inimestest ja usub, et tulevik pole võimalik;
- unetus;
- ärevus ja äkkviha;
- keskendumisraskused;
- närvilisus ja kahtlustamine;
- ohvrit on kergem hirmutada;
- füüsilised näitajad (näiteks värisemine, kõnehäired jne) ilmnevad, kui miski või keegi traumat meenutab.

6.2. Eksploatiivsete fiktiivsete abielude tagajärjed

Kõigepealt tuleb hinnata ohvri psühholoogilist, füüsilist ja emotsionaalset seisundit. Tuleb hinnata juhtumi tõsidust, kahju tõsidust, ohvri võimet realsust tajuda, tema võimet muutuda, võimalikke mehhanisme juhtunust ülesaamiseks ja teisi ressursse, ohvri senist elu ja minevikukriise, enesetapu sooritamise ohtu, aga ka inimese motivatsiooni abi saada.

Enim tuleb tähelepanu pöörata inimkaubanduse juhtumi (ja eksploatiivse fiktiivse abielu kui selle ühe võimaliku vormi) tagajärgedele, mis võib tuleneda konkreetsest olukorrast, milles ohver oli, nt eraldatus, peitmine, seksuaalne või muu vägivald.

Värbajad kasutavad sageli psühholoogilisi meetodeid oma ohvrite „murdmiseks“. Võim ohvrite üle on veelgi suurem siis, kui organiseeritud kuritegelikud rühmitused kontrollivad kogu „ketti“ alates värbamisest ja transpordist ning lõpetades eksploateerimisega. Lapse seksuaalse ärakasutamise tagajärjed võivad püsida kogu elu ja tõsiselt takistada tema füüsilist, psühholoogilist ja sotsiaalset arengut.

Võimalike negatiivsete tagajärgede mõistmine aitab pakkuda ohvrile vajalikku abi. Kuna ohvrite vajadused on väga mitmekülgsed, siis tuleb kaasata eri valdkondade spetsialiste. Eksploatiivse fiktiivse abielu ohvriks langemine mõjutab järgmiseid inimese peamisi funktsionaalsusi:

1) Muutused käitumises avalduvad järgmiselt:

- destruktiivne käitumine (rünnakud enda ja teiste vastu, enesesüüdistamine, enesekahjustamine, nt uimastite tarvitamine jne);
- abituse seisund (võimetus ennast kaitsta isegi olukordades, kus see varem oli võimalik; passiivsus);
- kohatu vastutuse võtmine.

Inimesed, kes ei tea ohvri lugu, ei pruugi sellist käitumist mõista või arvavad, et see on nende vastu suunatud. Rünnak põhjustab rünnakut, millest võib alguse saada suletud reaktsioonide ja vastureaktsioonide ring, mis võib muutuda uueks suhte vägivalla ringiks.

2) Muutused suhetes:

- Katkestatakse eelnevad positiivsed ja toetavad suhted, paarisuhe ja isegi suhted alaealiste lastega; suhted muutuvad pingeliseks, neis on palju impulsiivset käitumist ja süüdistamist.
- Sageli mõjutab lähisuhteid ohvri tegelik või väljamõeldud vajadus varjata juhtunut, sest ta usub, et sugulased, sõbrad ja teised inimesed pöörduvad temast eemale ja süüdistavad ohvrit juhtunus või on sobimatult uudishimulikud, kui nad inimkaubanduse juhtumist teada saavad.
- Sotsiaalset hakkamasaamist mõjutab sageli ka ohvri vähenenud töö- ja õppimisvõime.

Ta ei kasuta võimalusi, mida oleks enne juhtunut kasutanud (nt koolitus või praktika välisriigis vahetusüliõpilaste programmi raames).

- Paljud tegevused, mis võiks aidata kaasa psühholoogilisele paranemisele (huvitegevus, jumalateenistusel osalemine, kodanikuaktiivsus), muutuvad nii raskeks ja keeruliseks, et ohver annab alla ja tunneb peamiselt abitust ja lootusetust.
- Võimalikud negatiivsed muudatused alalhoiuiinstinktide ja lähisuhete säilitamisel, mis võivad veelgi enam suurendada eraldatust ja isolatsiooni.
- Ebatervete suhete alustamine, kus domineerib liigse vastutuse võtmine „vaesekeese“ eest või mugandumine, keeldudes vastutuse võtmisest ja oma vajaduste täitmisest.
- Eri sõltuvuste tekkimise oht on väga suur.

3) Muutused majanduslikus võimekuses: kuna ohvri töö- või õppimisvõime on vähenenud, siis on tal ka piiratud võimalused säilitada töökoht, mis muudab piisava sissetuleku teenimise raskeks ja majandusliku olukorra keeruliseks. Vähemalt kriisist ülesaamise ajal on ohvril vaja rahalist tuge.

4) Muutused emotsioonides ja tunnetes⁵:

- ohver koges negatiivseid emotsioone palju tihedamini, isegi kui nüüd läheb elu edasi rahulikult ja ilma traumadeta;
- lisaks ohusignaalidele tunduvad ka neutraalsed stiimulid ohtlikud. Näiteks tajub peksmist või muud füüsilist vägivalda kogenud inimene teise inimese tõstetud kätt löögiähvardusena, mitte püüdega silitada.
- ohver ei suuda sageli taluda füüsilist lähedust, ta suhtub lahkusesse ja abipakkumisse kahtlustega;
- pikaajalised traumaatilised seisundid on tavalised (ärevus, depressioon, traumajärgne ärevushäire, eraldatus, endast välja minemine).

5) Muutused mõtlemisvõimes:

- kõik protsessid, kus on vaja pingutust, võtavad rohkem aega ja on rasked (näiteks tähelepanuvõime, keskendumine, mõtlemise järjekindlus);
- väheneb taju ulatus.

6) Muutused füüsilises ja heaolus:

- selleks et psühholoogiliselt hakkama saada võib ohver juhtunu „lükata“ alateadvusse, kus selle tekitatud pinge kulutab nii psüühilisi kui füüsilisi ressursse;
- esinevad erinevad psühhosomaatilised sümptomid: peavalud, kõhuvalud, südametegevuse häired, seedehäired, söömis- ja unehäired, närvilisus, pinge talumatus, halb enesetunne ja immuunsussüsteemi nõrgenemine.

7) Muutused eksistentsiaalses tajus:

- Abituse ja sõltuvuse olukord, kus pole võimalik ennast kaitsta, toob kaasa järgmised mõtted: „maailm on julm“; „turvalisus on võimatu“, „ma olen väärtusetu“, „ma olen eikeegi“.

7. ENNETUSABINÕUD EKSPLOATATIIVSETE FIKTIIVSETE ABIELUDE KUI NÄHTUSE VÄHENDAMISEKS

Ennetustööd saab teha igaüks, kes töötab ühiskonna ja probleemsete gruppidega, sest just need on inimkaubitsejate sihtmärgiks. **Ennetustööle saavad kaasa aidata eri valdkondade spetsialistid:** sotsiaaltöötajad, politseinikud, ajakirjanikud, õpetajad ja haridustöötajad, tervishoiutöötajad, noorte- ja sotsiaalkeskuste töötajad, piirivalvurid, raamatukoguhoidjad, riiklikud tööturuasutused, värbamisasutused, lennujaamade töötajad, turvatöötajad, juristid, prokurörid jne, kellel on teadmised ja kes annavad neid edasi.

Eesmärgipäraste ennetusmeetmete loomiseks on vaja teada inimkaubanduse, sh eksploatatiivsete fiktiivsete abielude **võimalikke riskirühmasid:** põhi- või keskkaridusega inimesed, vägivalda eelnevalt kogenud inimesed, töötud ja tööotsijad, haridustee jätkamiseks puudulike rahaliste vahenditega inimesed, naised, alaealised, lapsed (eriti orvud, asenduskodudes elavad lapsed ja teismelised, lapsed ja teismelised riskiperedest, tänavalapsed, lapsed, kelle vanemad töötavad välisriigis jne).

Ennetusmeetmed sisaldavad eri vorme ja meetodeid. Kõige tähtsamad infokanalid on: abiliinid, infomaterjalid, kampaaniad, arutelud, meediaprogrammid, info sotsiaalvõrgustikes, käsiraamatud ja seminarid eri spetsialistidele, loengud võimalikele riskirühmadele, videod, ohvrite lood, info veebis ja palju muud.

⁵ Potter-Efron, R. T. (2005). Handbook of Anger management. London: The Haword Press, Hereinafter. Potter-Efron, 2005

8. KUIDAS KASUTADA KOOLITUSMATERJALIS ANTUD TEAVET?

Koolitusmaterjali loojad soovivad peatükkides 1-6 toodud teoreetilise ja praktilise teabe põhjal korraldada kahepäevaseid koolitusi, kus 10-12 tundi pühendatakse teoreetilisele infole ja 4-6 tundi praktilisele tööle, mis on vajalik, et omandada oskused ennetustegevuste läbiviimiseks.

Meetodeid võib valida vastavalt sellele, mis koolitaja arvates konkreetsele koolitusrühmale kõige sobivam on, kasutades algmaterjalina metodoloogilises materjalis kirjeldatud teemasid.

Praktiline töö on see, mis näitab, kas koolitusrühm on motiveeritud oma äsja omandatud teadmisi edasi andma teistele sihtgruppidele. Selleks on lisa 2 on toodud meetodid ja nende kasutamine oskuste arendamiseks ning lisa 3 on kirjeldatud sihtgruppe.

Ülesande täitmiseks palute osalejatel (individuaalselt, paaris või väikeses grupis) valida üks sihtgrupp ja mistahes meetod, mida valitud sihtgrupiga kasutada. Näiteks, **sihtgrupp – noorsootöötajad, meetod – rollimäng**. Sellisel juhul võib lisamaterjalina kasutada ka lisa 1, kus on toodud **juhtumikirjeldused**.

Osalejatele antakse ülesanne: valida teoreetilisest osast teema, kasutada konkreetset meetodit, et valitud teemat sihtgrupile tutvustada, tehes seda näiteks rollimängu abil. Kui grupp soovib kasutada rohkem eri meetodeid, siis võib neile anda võimaluse valida veel paar meetodit, näiteks arutelu või juhtumianalüüs (lisa 2).

Pärast umbes 15-20 minutit antakse ülesanne: esitleda ennetustegevus konkreetse sihtgrupi jaoks. Teised osalejad mängivad „sihtgrupi“ rolli ja annavad pärast esitlust tagasisidet selle kohta, kas saadud info oli asjakohane ja arusaadav ning kas neil on mingisuguseid küsimusi. Vajadusel tuleb loengupidajal küsimustele vastata. On äärmiselt oluline, et koolitajad teaksid nende asutuste kontaktandmeid, kes nende riigis saavad aidata ekspluatatiivsete fiktiivsete abielude ohvreid.

Ülesande kõige olulisem osa on motiveerida tulevasi koolitajaid teemast rääkima; pole oluline, kui kohe ei saa kõikidele küsimustele vastata.

Ülesannet võib korrata teistes koolitusrühmades, kus luuakse täiesti uued kombinatsioonid. Näiteks on sihtgrupiks noorsootöötajad ja meetodiks ajurünnak.

9. SOOVITATUD KIRJANDUS

1. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni naiste ja lastega kaubitsemise ning muu inimkaubanduse ärahoidmise ja selle kuriteo eest karistamise protokoll — https://ec.europa.eu/anti-trafficking/legislation-and-case-law-international-legislation-united-nations/united-nations-protocol-prevent_en
2. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. aprilli 2011. aasta direktiiv 2011/36/EL, milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/629/JSK — <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011L0036&from=en>
3. Euroopa Liidu Nõukogu 4. detsembri 1997. aasta resolutsioon fiktiivsete abieludega võitlemiseks vajalike meetmete kohta (97/C 382/01) — [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31997Y1216\(01\).käsiraamat](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31997Y1216(01).käsiraamat), milles käsitletakse väidetavaid fiktiivabielusid ELi kodanike ja kolmandate riikide kodanike vahel ELi kodanike vaba liikumist käsitleva ELi õiguse raames — http://ec.europa.eu/justice/citizen/files/swd_2014_284_en.pdf
4. KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE Kuidas aidata liikmesriikide ametiasutustel võidelda vaba liikumise õiguse kuritarvitamise vastu: käsiraamat, milles käsitletakse väidetavaid fiktiivabielusid ELi kodanike ja kolmandate riikide kodanike vahel ELi kodanike vaba liikumist käsitleva ELi õiguse raames /* COM/2014/0604 final */ — <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-ET-LT/TXT/?uri=CELEX:52014DC0604&from=LV>
5. KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE Inimkaubanduse kaotamist käsitlev ELi strateegia aastateks 2012–2016 /* COM/2012/0286 final */ — <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-ET-LT/TXT/?uri=CELEX:52012DC0286&from=LV>
6. Riiklik inimkaubanduse vastane veebileht (Läti) — <http://www.trafficking.lv/en/>

7. Potter–Efron, R. T. (2005). Handbook of Anger management. London: The Haword Press, Hereinafter. Potter–Efron, 2005

8. Compass – käsiraamat, mis on mõeldud inimõiguste alase hariduse õpetamiseks noortele — http://www.coe.int/t/dg4/eycb/Source/Compass_2012_FINAL.pdf; <http://www.humanrightsestonia.ee/haridus/inimoigused-haridussusteemis/kompass/>

LISA 1 - JUHTUMID

Juhtum 1

Klaipeda regiooni õiguskaitseorganid alustasid uurimist, kui politseinikud Ühendkuningriigis said päringu võimalike kurjategijate kohta. Samal ajal võttis ühes Leedu väikelinnas noor naine politseiga ühendust ja ütles, et ta meelitati pettuse abil Ühendkuningriiki, kus talle lubati tööd riiete sorteerimise tehases. Naine viidi koos naissoost kahtlusalusega mikrobussiga Ühendkuningriiki. Reisikulud kattis tundmatu kolmanda riigi kodanik, kes ei rääkinud leedu keelt. Ohver nägi, kuidas raha pandi voodile (naissoost kahtlusaluse poolt), millest ta (naissoost kahtlusalune) võttis 200 naela ja ulatas ohvrile. Naine ei saanud sel hetkel aru, mis toimub.

Õhtul hakkas kolmanda riigi kodanik, kes oli maksnud tema reisi eest, naist seksuaalselt ahistama ja nõudis seksiteenust (siis ei nõudnud ta veel abielu). Naine ei osanud inglise keelt, kuid suutis mehe eest eemale põigelda.

Naisel ei olnud telefoni ega ID-kaarti, mis olid temalt reisi ajal ära võetud. Hiljem küsis naine kolmanda riigi kodanikult, kas ta võib kasutada mehe telefoni, et helistada oma väikelinnas elavale sõbrale. Kuna tema sõbral olid lirimaal tuttavad, siis sai ohver nendega ühendust ning nemad helistasid Londoni politseisse ja andsid ohvri umbmäärase asukoha.

Politsei saabus, vabastas naise ja samal ajal vabastas ka teise noore naise, keda hoiti samas korteris. Londoni politsei alustas uurimist. Leedus alustati samuti uurimist, millest hiljem kasvas välja rahvusvaheline koostöö.

Hiljem avastati, et noori naisi värvati Klaipeda piirkonnast regulaarselt, nad müüdi ja transporditi Ühendkuningriiki, kus nad pidid teatud rahasumma eest abielluma kolmanda riigi kodanikuga. Värbajad said osa rahast – nende tasu oli üks kolmandik kogusummast – ning ülejäänud summa läks naisele. Pärast need naised naasid Leetu, kuid aeg-ajalt pidid nad minema tagasi, kui migratsiooniametnikud tahtsid kontrollida, kas abielu on tõene. Enne abielu anti nii mehele kui naisele vajalik info teineteise kohta, mille nad pidid ära õppima ja siis õigesti vastama, kui nad migratsiooniametnike juures käisid. Ühendkuningriigis mõisteti uurimise lõpus inimkaubanduses ja fiktiivsete abielude korraldamises süüdi kooselupaar (Leedu kodanikud) ja afgaan. Naine mõisteti kümneks aastaks vanglasse, tema elukaaslane kuueks aastaks vanglasse ja afgaan (kes „ostis“ pruudi) viieks aastaks vanglasse.

Juhtum 2

Õiguskaitseorganid alustasid uurimist Leedu linnas, kus kolme noort naist oli ekspluateeritud ja fiktiivsesse abiellu meelitatud. Keegi linnast võttis politseiga ühendust, sest ta kahtlustas, et noort naist kasutakse seksuaalselt ära. Politsei asus asja uurima ja avastas infokogumise käigus, et naine oli viidud välisriiki teda seksuaalselt ära kasutanud mehe poolt. Ohver rääkis politseile, et kord läks ta välisriiki koos ühe naisega, hiljem koos ühe teise naisega. Politsei asus teist naist otsima. Kokku tuvastati kolm ohvrit. Naised olid kõik maalt pärit ja omavahel suguluses. Üks naistest oli psüühikahäirega ja tema nimel tehti päring seksuaalse ärakasutamise teemal. MTÜde esindajate andmetel oli psüühikahäirega naine naiivne ja usaldav. Lisaks talle oli veel kaks naist, kes töötasid farmis sama mehe heaks. Kaks naist kohtusid, kui neid transporditi Ühendkuningriiki, et seal fiktiivne abielu sõlmida. Neile öeldi, et „sa lähed sinna, kohtud meestega, abiellud ja oled seal veidi aega. Kahe nädala pärast korraldame dokumendid, sina saad raha ja me toome su Leetu tagasi.“

Leedu kodanik saatis nad Ühendkuningriiki, kuid ta ei olnud sama mees, kes neid värvanud oli. Saabudes kohtusid naistega teised Leedu kodanikud (mees ja naine). Naised elasid ühes korteris koos kolme või nelja kolmanda riigi kodanikuga. Eelnevalt mainitud psüühikahäirega naist (keda Leedus seksuaalselt kuritarvitati) kuritarvitati ka Ühendkuningriigis seksuaalselt.

Kahe nädala pärast naasid naised Leetu. Nad ei saanud lubatud raha ja ka kõik dokumendid ei olnud korras. Seega pidi raha laekuma pärast abiellumist. Mõne aja pärast transporditi psüühikahäirega naine koos teise naisega samasse kohta välisriigis. Naised jäid sinna kaheks nädalaks kuni dokumente korda aeti. Lõpuks tekkis konflikt Leedu vahendajate ja kolmandate riikide kodanike vahel ning naised toodi Leetu tagasi ilma abielu registreerimata.

Sotsiaaltöötajate sõnul oli üks ohvritest pärit heal järjel perekonnast, aga oli ära kolinud külla oma poiss-sõbra juurde. Teine naine oli vaesest perest ning tema vanematel oli alkoholisõltuvus. Naine kasvas üles asenduskodudes, tal oli kalduvus tarbida alkoholi, vahel käis ta ka tööl. MTÜde esindajate hinnangul olid värbamise peamisteks argumentideks „raha“ ja „võimalus maailma näha“, sest värbajad lubasid naistele tasu ja võimalust näha Ühendkuningriiki. Kõik naised värvati eraldi.

Organiseerijad olid eri rahvusest Leedu kodanikud, kliendid olid kolmandatest riikidest (pakistaanlased). Ühendkuningriigis oli vahendaja, kes oli Leedu kodanik, kes otsis „kliente“ fiktiivsete abielude korraldamiseks. Uurimise käigus tuvastati, et naised tundsid värbajaid, kes nendega rääkisid, neid saatsid ja neid transpordisid. Üks neist läks koos nendega Ühendkuningriiki.

Juhtum 3

Ohvri poole pöördus noorte meeste grupp, mis politsei info kohaselt paneb toime erinevaid kriminaalkuritegusid. Ohvrile lubati hästitasustatud tööd ja paremat elu välismaal. Ta ei uskunud neid alguses ja üks grupiliikmetest teeskles lähedast suhet naisega. Ohvril tekkisid tunded mehe vastu ning tema mõju all lahkus naine kodust ja läks välismaale. Mõne aja pärast tahtis noorte meeste grupp, et ta abielluks välismaalasega Saksamaal. Nad püüdsidki seda teostada, kuid ohvril õnnestus minna politseisse ja juhtunust teada anda. Kahe kuu pärast kutsus mees, kes teeskles naisega lähisuhet, naise lirimaale, et seal koos töötada. Nad reisisid Bratislavasse (Slovakkia idaosast), kus nad kohtusid tundmatu pakistaanlasega. Ootamatult teatas naise poiss-sõber, et naine reisib koos pakistaanlasega lirimaale, aga tema jääb Slovakkiasse, et seal mingisuguseid asju korda ajada. Lirimaal sai naine teada, et tema poiss-sõber oli ta müünud pakistaanlasele, kes omakorda müüs ta edasi järgmisele pakistaanlasele. Ähvardustele alludes reisis naine koos selle mehega laevaga Ühendkuningriiki.

Abielu ei sõlmitud. Talle pakkus abi kohalik MTÜ ja ta sai koju naasta. Pärast Slovakkiasse naasmist 2014. aasta jaanuaris kaasati ta programmi ja ta esitas politseile avalduse.

Juhtum 4

Naisel, keda me kutsume siin Monikaks, ei olnud tugevaid sotsiaalseid sidemeid, ta oli pärit vaesest Košice'i piirkonnast ja elas keskses, mis muu hulgas hoolitses noorte eest pärast seda, kui nad lahkusid asenduskodust. Tema poole pöördus tema sõber, kes kutsus ta ostukeskusesse, kus sõber ootas teda koos kahe mehega. Noorem mees pakkus Monikale kolmeks kuuks hästitasustatud töökohta Austrias asuvas farmaatsiatehases, kus tema ülesanne oleks olnud sortida välja aegunud ravimind. Mees ütles naisele, et ta ei pea millegi pärast muretsema, sest see oli tõsine töökoht ja naise sõber tuleb ka sinna kaasa. Sellest infost piisas ja Monika sisenes meeste autosse. Enne riigist lahkumist käisid nad läbi keskusest, kus Monika elas, et võtta sealt tema dokumendid ja sünnitunnistus. Vanem mees nendega kaasa ei tulnud, teda asendas üks teine mees. Nad reisisid läbi Ungari. Nad peatusid hotellis, kus nooremad mehed üritasid naist vägistada. Pärast tõrjumist karjus üks meestest naise peale ja ütles talle esimest korda, mida ta tegelikult Austrias tegema hakkab.

Monikal oli mobiiltelefon ja ta võttis ühendust oma sõpradega, et neilt nõu küsida. Järgmisel hommikul teatas ta mehele, et ta tahtis koju minna. Mehed väitsid, et viivad ta Bratislavasse, kuid tegelikult sõitsid Viini ja viisid ta korterisse, kus veel üks slovaki naine elas koos Albaania kodanikuga. Monika väljendas uuesti oma soovib Slovakkiasse naasta. Kogu grupp läks kohvikusse, kus neid ootas üks mees. Siis läksid nad järgmisesse korterisse, kus slovaki naised töötasid prostituutidena. Kuna Monika järjepidevalt rääkis, et ta tahab koju minna, siis viis mees, kes talle alguses tööd lubas, naise Austria ja Slovakkia vahelisele piirile. Enne lahkumist ähvardasid nad naist ja keelasid tal kellelegi rääkida, mida ta näinud oli.

Paar kuud hiljem otsis meeste grupp Monika üles, et pakkuda talle raha eest abiellu astumist. Naisel õnnestus politseile helistada ning ta viidi turvalisse kohta, kus ta kaasati programmi.

Juhtum 5

Eestist pärit noor naine I. M., kes töötas ja elas Itaalias, pöördus 2014. aasta lõpus Eesti saatkonda Roomas, et oma passi uuendada. Saatkonna külastamise ajal saatsid teda mitmed Egiptuse päritolu mehed. Saatkonnas uuris naine, mis dokumente tal on vaja, kui ta soovib abielluda kolmanda riigi kodanikuga. Lähema vestluse käigus selgus, et naine ei teadnud veel oma tulevase abikaasa nime, kes pidi samuti olema Egiptuse päritolu. Pärast seda edastas saatkond vihje inimkaubanduse ennetus- ja ohvriabi liinile, kust naisega ühendust võeti. Konsultandid helistasid I. M.-le mitmeid kordi, enne kui ta ise vastas. Vestluse käigus andsid nad talle teada fiktiivse abieluga kaasnevatest võimalikest ohtudest ja negatiivsetest tagajärgedest. Naist julgustati ühendust võtma, kui ta veel abi vajab. Abiliini töötajatel jäi mulje, et naine ei teadnud eriti palju abielu registreerimise protsessist ja et keegi teine korraldas seda tema eest.

2015. aasta jaanuaris kontakteerus I. M. uuesti Eesti saatkonnaga, et saada abi oma abikaasa Itaaliasse siseneamise ennetamiseks. Ta oli eelnevalt reisinud Egiptusesse, kus ta oli abiellunud egiptlasega H., kes nüüd soovis Euroopa Liitu rännata. Ta uuris oma võimalusi abielu lahutada, sest mees soovis abielus olla vaid selleks, et lihtsustada Euroopa Liitu elama tulekut.

Pärast selle info saamist püüdis abiliin I. M.-ga ühendust võtta, kui tema telefonile vastas mees, kes ütles, et ta on naise sõber ja rääkis inglise keelt tugeva aktsendiga, mis ei olnud itaalia keele aktsent. Pärast mitmeid kordi tagasi helistamist vastas lõpuks I. M. telefonile ning talle anti infot abielu lahutamise kohta ja teavitati võimalusest, et tema abielulahutuse peavad talle võimaldama Egiptuse ametiasutused. Naisele näis juriidiline keerukus mõjuvat negatiivselt ja ta ütles, et tal oli raskusi oma abikaasaga suhtlemisel. Hiljem ta mainis, et ta plaanib kasutada ühe Egiptuse sõbra abi, kes oli lubanud tema abikaasaga lahutusest rääkida. Selleks, et tagada naise turvalisus, toimus vestlus vene keeles, et see, kes oli eelnevalt telefonile vastanud, ei saaks nende jutust aru. Mitmeid päevi hiljem helistas välismaist päritolu mees abiliinile ja uuris, mis numbri-ga tegemist on.

Hiljem selgus, et lahutuse lubadused ei olnud tõesed, sest 2015. aasta veebruaris saatis naine kirja Eesti saatkonda, kus ta ütles, et ta kartis keelduda oma abikaasat riiki sisenemisel aitamast, sest teda jälgiti ja midagi halba võib temaga juhtuda. Naine näis väga pinges ja kartis otsida abi Itaalia ametiasutustelt, sest ta oli algsest nõustunud abielluma, kuid alles hiljem oli selgunud, et tegemist oli fiktiivse abieluga. Kuna naine endiselt elas ja töötas Itaalias, siis edastati see info MTÜle, mis tegeles inimkaubanduse ennetustööga Itaalias.

Juhtum 6

2010. aastal kontakteerus noore Eesti naisega, keda nimetame K.-ks ja kes elas Eesti linnas P., tema lapsepõlvesõbranna, kes rääkis võimalusest minna tööle Haagi Hollandis. Pakkumise järgi otsis Eestist pärit naine M. noori naisi baari tööle. Augustis reisis K. Hollandisse.

Saabumise järel võttis M. K.-lt tema dokumendid, väites, et ta vajab neid K. tööloa vormistamiseks. K. paigutati korterisse koos mehega, kes pidi teda pidevalt jälgima. Esimese kahe nädala jooksul olid M. ja teised organiseerijad K.-ga väga sõbralikud, korraldasid regulaarselt pidusid ja postitasid Facebookis pilte sellest, kuidas nad koos aega veedavad. Kui aga K. dokumendid ära võeti, sai ta teada, et tegelikult polegi mingit töökohta. Selle asemel püüdis M. sundida K.-d abielluma Türgi kodanikuga, kes tahtis saada elamisloa Euroopa Liidus elamiseks. M. käskis K.-l jätta meelde paberil antud info, kus oli nimi, sünnikuupäev ja muu isiklik info võimaliku abikaasa kohta. K. keeldus abielust ja ta kontakteerus oma perega, et see aitaks tal Eestisse naasta, sest K.-l ei olnud tagasisõiduks raha. K. ema ütles, et ta ei saa tüdart selles olukorras aidata.

K.-d hoiti Hollandis kokku kaks kuud, kus teda kontrollis M. ja mees, kes elasid samas korteris. Selle aja jooksul vägistati naist kaks korda, mille tulemusena ta rasestus. Lõpuks õnnestus K.-l saada tagasi oma ID-kaart ja ta saatis e-kirja oma olukorra kohta Eesti meediasse, kust see saadeti edasi inimkaubandusohvrite abiliinile. Seejärel aidati K. Eesti saatkonda Hollandis, kus teda küsitles ka Hollandi politsei, kes nägi temas võimalikku inimkaubanduse ohvrit. Politsei saatis K. lennujaama, sest naine ütles, et tahab vaid koju tagasi minna.

Eestisse naastes kohtus K. inimkaubanduse vastu võitlevate MTÜdega, kes selgitasid talle, millist abi tal on võimalik saada. K. keeldus abist ja naasis oma kodulinna. Ekspertide sõnul on selline reaktsioon väga tavaline inimeste puhul, kes on kogunud seksuaalvägivalda ja saanud psühholoogilise trauma.

Pärast Eestisse naasmist nägi K. õudusunenägusid ja tal oli terviseiga probleeme. Samuti hakkas ta saama sõnumeid oma telefonile Hollandis asuvatelt organiseerijatelt. Sel hetkel pöördus K. ise abiliini poole ja nõustus saama psühholoogilist abi.

Pärast ähvarduste jätkumist nõustus K. politseiga koostööd tegema, et nad juhtumit uuriks.

Juhtum 7

2009. aasta sügisel kutsus Ina oma sõbra Mudite (*Mudite*) endale lirimaale külla ja lubas Muditele töö otsida. Ina ostis lennupileti. Riia lennujaama jõudes rääkis Ina Muditele muuhulgas ka võimalusest elada koos mehega ja temaga abielluda. Mudite pidas seda ettepanekut naljaks ja sõitis koos Inaga Dublinisse, kus Mudite peatus Ina juures. Lubatud töökoht oli juba võetud. Ina lubas talle otsida teise töö.

22. oktoobril 2009 ilmus Ina korterisse mees, kelle nimi oli Hamid ja kes ilma selgitusteta viis Mudite endaga kaasa. Ta lubas Muditele turvalisust, austust ja elamiseks eraldi tuba ning tööd. Mudite pidi enne tööle asumist alluma tööandja „nõudmistele“: tööle võeti vaid abielus naised. Hamid pakkus välja, et ta võiks Muditega abielluda, et too saaks tööle minna. Samal ajal tuletas Ina Muditele meelde, et ta oli tasunud kõik Mudite reisirakulud ja et Mudite oli talle nüüd võlgu, kuigi alguses ei olnud sellest juttu olnud, et Mudite peaks oma reisirakulud tagasi maksma. Hamid lubas, et aitab Muditel võlga tasuda. Tol ajal ei saanud Mudite aru, et temaga manipuleeritakse. Muditel ei olnud kellegi poole pöörduda, tema ema ei huvitanud, kuidas Muditel läks, kuni tal ei olnud vaja temalt raha küsida.

Seetõttu nõustus Mudite 22. oktoobril 2010 Hamidiga abielluma. Registreerimise korraldas Hamid koos oma sõpradega. See toimus perekonnaseisuasutuses. Pärast registreerimist läks Mudite koos Hamidiga migratsiooniautusse ja taotles mehele elamisloa. 29. aprillil 2011 naasis Mudite Läti.

Lätis elas Mudite Saldusis koos oma sõbraga. Mudite fiktiivne abikaasa, kes elas lirimaal, kontakteerus aegajalt Muditega ja käskis tal naasta Dublinisse, et tõestada migratsiooniautmetnikule, et ta elas koos oma naisega. Sõbralikud ja sagedased telefonikõned ning e-kirjad, kus Hamid ähvardas, et räägib kõik ära Mudite Saldusis elavale sõbrale, julgustasid siiski Muditet taas lirimaale sõitma.

lirimaal keelas Hamid Muditel üksi majast väljuda. Hamid võttis ära Mudite passi ja ei andnud seda tagasi. lirimaal sünnitas Mudite tütre. Tüdruku bioloogiline isa oli Lätist. Hamid registreeris tüdruku oma tütrena. Pärast seda, kui Hamid sai elamisloa, hakkas ta Muditet ja vastsündinut vägivaldselt kohtlema. Hamid peksis last ja kuritarvitas Muditet seksuaalselt. 3. mail 2013 pöördus Mudite abi saamiseks liri politsei poole ja ta paigutati koos lapsega kriisikeskusesse. Hamid palus vabandust ja püüdis meelitada Muditet tagasi tulema. Mudite uskus teda ja 29. mail 2013 läks ta tagasi abikaasa juurde. Kuid vägivald jätkus ja 14. juunil 2013 viskas mees Mudite majast välja koos lapsega. Naisel ei olnud mingeid vahendeid enda ja lapse ülalpidamiseks. Mudite paigutati koos lapsega kriisikeskusesse. Politsei abiga kontakteerus Mudite Läti saatkonnaga lirimaal. Saatkonnas anti Muditele ja tema lapsele tagasipöördumistunnistus ja neil soovitati pöörduda varjupaika Turvamaja.

Juhtum 8

Anda kasvas üles üheksalapselises peres. Andal on intellektipuu. Alaealisena õppis ja elas Anda erikoolis. Pärast kooli lõppu sünnitas Anda poja. Lapse isa oli Anda klassivend. Anda kasvas last üksinda, elas koos vanemate ja kaheksa õe ning vennaga kahetoalises korteris. Anda venna endine naine lubas Andale leida töö ja aidata teda.

Vennanaine ostis piletid, pani Anda lennukile ja ütles, et talle tuleb vastu keegi, kes aitab tal töö ja elukoha leida. Anda saabus lirimaale koos oma 6-kuuse pojaga 2009. aasta lõpus ja soovis tööd leida. Andal puudus igasugune inglise keele oskus. Venna endiselt naiselt tuli tööpakkumine. Dublini lennujaamas kohtus Andaga Pakistani kodanik ja viis ta oma elukohta Newcastle Westis. Mõne päeva pärast pakuti naisele 500 eurot abiellumise ja võimaluse eest naasta Läti pärast abiellumist. Samuti lubati talle ja tema pojale head elu. Muid võimalusi ei pakutud. Sõnaraamatu abiga püüdis Anda küsida, kus lubatud töö on. Tulevane abikaasa ütles Andale, et Anda tuligi sinna abielluma, ta oli maksnud Anda eest ja et nad peavad abielluma. Abielu registreeriti lirimaal 2010. aastal. Pärast elamisloa saamist muutus abikaasa veel agressiivsemaks ja vägivaldsemaks Anda ja tema poja vastu. Sageli polnud Andal ja tema pojalt midagi süüa, abikaasa peksis Andat ja tema

poega. Anda tegi kõike, mida tema abikaasa tal käskis teha, sest naine peab täitma abikaasa kohustust. Kui Anda ei kuulunud sõna, siis mees peksis teda.

Kui Anda pass aegus, viis mees ta Läti saatkonda. Mõne aja pärast võttis Anda saatkonnaga ühendust ja palus abi Lätti naasmiseks. Sama päeva õhtul olid saatkonna töötajad ja politsei Andal ja tema pojalt Dublini lennujaamas vastas. Saatkonna töötajad oli päeval aidanud tal mehe majast põgeneda. Anda rääkis saatkonna töötajatele ja politseile, et teda kuritarvitati seksuaalselt ja et ta oli rase. Anda naasis koos oma pojaga Lätti ja saatkond viis ta kokku varjupaigaga Turvamaja.

Lätis sünnitas Anda poja. Mõne aja pärast hakkas Anda abikaasa Andat ja tema lapsi tagasi lirimaale kutsuma. Anda otsustas veel kord lirimaale tagasi minna, sest tal ei olnud Lätis võimalik ennast ja oma lapsi üleval pida. Tema ainus sissetulek tuli sotsiaaltoetustest. 2012. aasta novembris läks Anda koos oma väikeste lastega tagasi lirimaale oma fiktiivse abikaasa juurde, kes oli Pakistani kodanik. Anda ei teadnud, et tema fiktiivsel abikaasal on vaja elamisluba pikendada. Anda oli veendunud, et mees tahtis tema ja nende lastega koos olla. lirimaal ei töötanud Anda kusagil, kuigi talle oli tööd lubatud. Anda fiktiivne abikaasa ostis Andale ühe suuna piletid. Andale lubati, et tema ja laste eest hoolitsetakse hästi ja et neil on kõik lirimaal olemas. Pärast lirimaale saabumist elas Anda oma fiktiivse abikaasa juures. Alguses kohtles mees teda hästi. Pärast kuu aega lirimaal elamist avastas Anda, et ta on rase ja mehe käitumine muutus seejärel drastiliselt. Mees muutus veel agressiivsemaks ja vägivaldsemaks, kui ta oli varem olnud. Ta peksis Andat regulaarselt ja hoidis teda poolnäljas. Ka lapsi peksti. Ta keelas Andale arstiabi, Anda ei käinud ka günekoloogi juures. Anda ei suutnud seda lõpuks enam taluda ja 2013. aastal palus ta kohalikul omavalitsuselt abi ja pöördus varjupaiga Turvamaja poole. Kohaliku omavalitsuse rahalise abiga naasis Anda Lätti koos oma lastega 25. jaanuaril 2013.

LISA 2 - MEETODITE KIRJELDUS

Pakutud meetodid on soovituslikud, koolitaja võib neid oma äranägemise järgi ja vastavalt grupi vajadustele kohandada. Iga koolitaja võiks ka oma meetodeid lisada, mis annab talle individuaalse lähenemise rühmatööde juhtimisele.

Meetod	Meetodi kirjeldus
Arutelu	Arutelu algatamiseks on vaja küsimust, mida arutada, näiteks „Mida arvate...?“. Arutelu aitab koolitajal ja osalejatel mõista, mida nad mingist küsimusest arvavad. Igal arutelus osalejal on oma eelnev kogemus, sh suhe antud küsimusega, seega aitab arutelu uusi ideid genereerida ja teisi lahendusi otsida. Arutelu võib korraldada suures grupis, paarides või väikestes rühmades. Kui arutelu toimub paarides ja väikestes rühmades, siis peaks arutelu kestma kuni viis minutit. Pärast arutelu jätkatakse tulemuste/ideede arutamist suures grupis.
Loeng	Loengut kasutatakse enamasti eri valdkondade spetsialistide koolitamiseks ja see võtab tavaliselt 180 minutit. See võib sisaldada materjali visuaalset ja suulist esitust. Kui kasutatakse visuaalset materjali, siis peaks see olema kättesaadav osalejatele ka pärast koolitust (saata osalejatele, panna üles veebilehele jne). Loengu lõpus tuleb jätta aega küsimusteks ja vastusteks. Tavaliselt annab koolitaja oma e-posti aadressi, kuhu osalejad võivad lisainfo saamiseks kirjutada. Kui loenguid korraldatakse noortele, siis peaks need olema kuni 45 minutit pikad.
Miniloeng	Miniloengu eelis on, et materjal esitatakse kompaktselt ja jäetakse rohkelt aega küsimusteks. Miniloengu pikkus on 20-45 minutit. Selleks, et kasutada koolituseks ette nähtud aega kasulikult, peaks grupp oma küsimused eelnevalt ette valmistama.

Ajurünnak	Ajurünnakut kasutatakse kõige enam selleks, et uude teemasse enne arutelu sisse elada, probleemile lahenduse otsimiseks, konkreetsetele küsimustele vastuste otsimiseks ja ideede genereerimiseks. Ajurünnak põhineb küsimusel, millel võib olla palju võimalikke vastuseid, mis pannakse kõigile nähtavalt näiteks tahvlile kirja. Kui rohkem ideid ei tule, siis tuleb ajurünnak lõpetada ja paluda lisaselgitusi ning kommentaare esitatud ideedele. Ajurünnak julgustab osalejate loovust, annab loengule uut energiat ja võimaldab konkreetsele probleemile leida eri lahendusi lühikese aja jooksul.
Paaritöö / rühmatöö	Töö paarides või väikestes rühmades erineb tööst suures grupis, sest iga osaleja on väikses rühmas (kuni 6 inimest) motiveeritud osalema ja otsima vastust küsimusele, pakkudes välja just oma teadmisi ja tugevusi. Rühmatöö arendab koostöö- ja suhtlusoskuseid ning aitab eri inimestel leida ühist keelt ja jõuda ühisele otsusele. Rühmatöö peaks keskmiselt kestma kuni 20 minutit, kuid selle pikkus oleneb ülesannete arvust. Ülesanne peab olema selgelt sõnastatud ja orienteeritud eesmärgile, mida esitletakse kogu grupile.
Rollimäng	Rollimäng aitab osalejatel mõista analüüsitava juhtumi tegelasi, suurendab empaatiat, aitab leida olukorra tekke põhjuseid ja pakub eri võimalusi olukorra lahendamiseks. See on improvisatsioon, kuid eesmärk pole arendada näitlemisoskuseid. Rollimängu eel tutvustatakse olukorda, määratletakse, kes olukorras osalevad, millised nad on ja mis on probleem. Rollimängus osalejatele (enamasti 6-8 inimest) antakse ülesanne mängida läbi kirjeldatud olukord, kasutades oma nägemust, kogemusi ja koolitusel saadud materjale. Koolitaja ja teised osalejad pakuvad teisi lahendusi, mis annab veelgi juurde võimalusi juhtumi lahendamiseks. Rollimängu pikkus sõltub ülesande keerukusest, kuid see ei tohiks olla nii keeruline, et osalejad ei suuda seda täita. Ülesande lahendamiseks tuleb anda piisavalt aega. Kui moderaatori abi on vajalik, siis tuleb ülesande parema soorituse saavutamiseks sellist abi võimaldada ning vältida psühholoogilise ebamugavustunde tekitamist meetodi suhtes. On vaja ka aega, et rollist „välja tulla“, olukorda analüüsida ja tegelda emotsioonidega, mis osalejates võisid tekkida.
Simulatsioon	Simulatsiooni korraldamiseks on vaja ette valmistada stsenaarium, mis kaasab kõiki osalejaid. Simulatsioon ei jäta palju ruumi improvisatsioonile, sest osalejad saavad olukorra ette, et nad saaksid seda võimalikult täpselt turvalises keskkonnas kogeda. Simulatsiooni puhul on väga oluline sellele järgnev arutelu, sest simulatsiooni käigus tekkivaid tundeid tuleb analüüsida, näiteks võivad osalejad tunda vajadust olukorda muuta, kuid olla võimetud seda tegema, nad võivad tunda end haavatavalt, tunda soovi olukorda edasi arendada jne.
Juhtumite analüüs	Seda meetodit kasutatakse sageli asutustevaheliste töörühmade professionaalsuse tõstmiseks, sest seal kasutatakse tegelikke juhtumeid päris inimestega, kelle olukord tuleb lahendada koostöös eri valdkondade spetsialistidega. Juhtumit analüüsides jagatakse suur grupp väiksemateks rühmadeks (kuni 6 inimest või vähem). Väikestele rühmadele antakse erinevad juhtumid, kuid ülesanded ja küsimused peaksid olema samasugused. Juhtumi analüüsimiseks tuleb anda vähemalt 30 minutit, et rühm saaks süvitsi minna ja vastata küsimustele. Pärast juhtumi analüüsimist väikses rühmas esitletakse selle tulemused suurele grupile. Koolitaja annab rühmatööle tagasisidet. Juhtumite analüüs võimaldab erineva valdkonna spetsialistidel näha neid olukordi, kus nemad saaksid sekkuda, et aidata juhtum positiivselt lahendada. Koolitaja saab siin osalejaid aidata ja neid kohti ka eraldi välja tuua.

Küsimused ja vastused	Küsimuste ja vastuste meetodit võib kasutada täiendava meetodina enne simulatsiooni, et mõista osalejate teadmiste taset. Seda meetodit kasutatakse näiteks enne simulatsiooni. Selleks sõnastatakse lihtsad küsimused, mis näitavad osalejate teadmisi sel ajahetkel. Sellisel juhul tuleb pärast simulatsiooni jälgida osalejaid, et näha, mil määral nad on uusi teadmisi omandanud. Seda meetodit kasutatakse sageli noortega, kus üks osa grupist esitab küsimusi ja teine vastab neile. Sellisel juhul on kõik kaasatud, koolitajal on mõlema grupi abistamise roll.
Töölehed kontrollküsimustega	Töölehti kontrollküsimustega võib kasutada lisameetodina pärast loengut, et kontrollida omandatud teadmisi. Koolitaja valmistab ette küsimused teatud teemal, kusjuures ta moodustab ka küsimuste paare, mille vastused on ühesugused. Kui need kaks erinevat küsimust saavad ühesuguse vastuse, saab koolitaja aru, et osalejad on teemat õigesti mõistnud. Töölehed kontrollküsimustega ei peaks sisaldama küsimusi arvamuste ja hoiakute kohta.
Hindamine või 1st 10ni	Seda meetodit kasutatakse, kui on vaja otsustada, mis on kõige tähtsam ja mis kõige vähem oluline. Näiteks tuleb juhtumit analüüsides kümne palli süsteemis hinnata selles osalevate inimeste olulisust olukorra tekkmisel. 1 tähendab kõige tähtsamat osalejat, 10 vähemolulisimat osalejat (kui juhtum osalejate arv on 10). Kui juhtum osaleb 8 inimest, siis on skaala 1st 8ni. Kui hinnang on antud, siis arutab grupp, kuidas nad selliste tulemusteni jõudsid.
Brošüürid	Ennetuse puhul aitavad brošüürid kompaktselt edasi anda kõige olulisemaid fakte selle kohta, kuidas ennast fiktiivse abielu eest kaitsta. Meetod sobib uutele koolitajatele, et õppida, kuidas infot eri sihtgruppidele kompaktselt edasi anda. Koolituse käigus saab koolitusrühm koos brošüüri- ga tutvuda ja sellele tagasisidet anda.
Trükiste/intervjuude/video- lugude analüüs	Meetod sarnaneb juhtumianalüüsile, kuid trükised, intervjuud ja videolood sisaldavad sageli autori arvamust antud teemal (ühiskonnaliige, k.a. ajakirjanik, kirjanik jne). Meetodit kasutatakse selleks, et rääkida ühiskonnas domineerivatest stereotüüpidest ja nende esinemisest, aga ka teatud gruppide kohta levivate stereotüüpide ja eelarvamuste murdmisest.

LISA 3 - SIHTGRUPID

Lapsed vanuses 12-15
Noored vanuses 15-18
Sotsiaaltöötajad, kes töötavad kerge või keskmise intellektipuudega noortega
Sotsiaaltöötajad
Politseinikud
Ajakirjanikud
Tervishoiutöötajad
Alla 5-aastaste lastega töötavad õpetajad
Alla 18-aastaste lastega töötavad õpetajad
Noorsootöötajad, kes soovivad õpetada eri vanuses noorukeid
MTÜde töötajad
Vähese või keskmise intellektipuudega inimesed
Paljulapseliste perede vanemad
Töötud
Raamatukoguhoidjad
Sotsiaalasutustes elavad noored

Riiklike tööturuasutuste töötajad
Eri asutuste juhid
Vabatahtlikud
Üliõpilased
Laiem avalikkus kampaaniate ajal

LISA 4 - VIDEOLINGID

1) Võlts abieluettepanek tüdruksõbrale!

See video näitab, et armunud inimene tajub paljusid asju teistmoodi, sh partneri sõnu ja lubadusi, kuid ei märka, et nende taga on pettus, kuritarvitamine, inimese õiguste riive ja kõige selle taga peidus olevad tunded.
<https://www.youtube.com/watch?v=yLcJbX2PGsc>

2) Euroopa naise müüakse lirimaal Pakistani moslemitele orjadeks (3.50 minutit, lirimaa + Läti)

<https://www.youtube.com/watch?v=ILVv6J2aHIA>

3) Võltsabielu paljastatud Sky News poolt (6.54 minutit, Ühendkuningriik, Slovakkia)

<https://www.youtube.com/watch?v=vm6fBusWQYo>

4) ITV paljastab: Ühendkuningriik – fiktiivsete abielude väljapressimise kants (2015) (49.20 minutit, Ühendkuningriik)

<https://www.youtube.com/watch?v=XBPNa7owbUg>

5) Inimkaubandus. Ole teadlik. Peata ahel.

<https://www.youtube.com/watch?v=JlrD31xqhUM>

6) Inimkaubandus – kas teadmatus on õnnistus?

<https://www.youtube.com/watch?v=jJICAmtYeIY>

7) Fiktiivne abielu. Müüdüd vabadus

<https://www.youtube.com/watch?v=qa-HgpkYdEg>

8) Inimkaubandus on hakklihamasin (2012, 1.42 minutit)

https://www.youtube.com/watch?v=j3y_0zSg4EA